

Περί της κατά Μωυσεα κοσμοποιίας

I

1. Τῶν ἄλλων νομοθετῶν οἱ μὲν ἀκαλλώπιστα καὶ γυμνὰ τὰ νομισθέντα παρ' αὐτοῖς εἶναι δίκαια διετάξαντο, οἱ δὲ πολὺν ὄγκον τοῖς νοήμασι προσπεριβαλόντες ἐξετύφωσαν τὰ πλήθη μυθικοῖς πλάσμασι τὴν ἀλήθειαν ἐπικρύψαντες. 2. Μωυσῆς δ' ἐκάτερον ὑπερβάς, τὸ μὲν ὡς ἄσκεπτον καὶ ἀταλαίπωρον καὶ ἀφιλόσοφον, τὸ δ' ὡς κατεψευσμένον καὶ μεστὸν γοητείας, παγκάλην καὶ σεμνοτάτην ἀρχὴν ἐποίησατο τῶν νόμων, μήτ' εὐθύς ἂ χρὴ πράττειν ἢ τούναντίον ὑπειπὼν μήτ', ἐπειδὴ προτυπῶσαι τὰς διανοίας τῶν χρησομένων τοῖς νόμοις ἀναγκαῖον ἦν, μύθους πλασάμενος ἢ συναινέσας τοῖς ὑφ' ἐτέρων συντεθεῖσιν. 3. ἢ δ' ἀρχή, καθάπερ ἔφην, ἐστὶ θαυμασιωτάτη κοσμοποιίαν περιέχουσα, ὡς καὶ τοῦ κόσμου τῷ νόμῳ καὶ τοῦ νόμου τῷ κόσμῳ συνάδοντος καὶ τοῦ νομίμου ἀνδρὸς εὐθύς ὄντος κοσμοπολίτου πρὸς τὸ βούλημα τῆς φύσεως τὰς πράξεις ἀπευθύνοντος, καθ' ἣν καὶ ὁ σύμπας κόσμος διοικεῖται. 4. τὸ μὲν οὖν κάλλος τῶν νοημάτων τῆς κοσμοποιίας οὐδεὶς οὔτε ποιητῆς οὔτε λογογράφου ἀξίως ἂν ὑμῆσαι δύναιτο· καὶ γὰρ ἰ λόγον καὶ ἀκοὴν ὑπερβάλλει μείζω καὶ σεμνότερα ὄντα ἢ ὡς θνητοῦ τινος ὄργανοις ἐναρμοσθῆναι. 5. οὐ μὴν διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον, ἀλλ' ἔνεκα τοῦ θεοφιλοῦς καὶ ὑπὲρ δυνάμιν ἐπιτολμητέον λέγειν, οἴκοθεν μὲν οὐδέν, ὀλίγα δ' ἀντὶ πολλῶν, ἐφ' ἃ τὴν ἀνθρωπίνην διάνοιαν φθάνειν εἰκὸς ἔρωτι καὶ πόθῳ σοφίας κατεσχημένην. 6. ὡς γὰρ τῶν κολοσσιαίων μεγεθῶν τὰς ἐμφάσεις καὶ ἡ βραχυτάτη σφραγὶς τυπωθεῖσα δέχεται, οὕτως τάχα πού καὶ τὰ τῆς ἀναγραφείσης ἐν τοῖς νόμοις κοσμοποιίας ὑπερβάλλοντα κάλλη καὶ ταῖς μαρμαρυγαῖς τὰς τῶν ἐντυγχανόντων ψυχὰς ἐπισκιάζοντα βραχυτέροις παραδηλωθήσεται χαρακτηρίσιν, ἐπειδὴν ἐκεῖνο μὴνυθὴ πρότερον, ὅπερ οὐκ ἄξιον ἀποσιωπήσαι.

II

7. Τινὲς γὰρ τὸν κόσμον μᾶλλον ἢ τὸν κοσμοποιὸν θαυμάσαντες τὸν μὲν ἀγέννητόν τε καὶ αἰδίου ἀπεφάναντο, τοῦ δὲ θεοῦ πολλὴν ἀπραξίαν ἀνάγκως κατεψεύσαντο, δέον ἔμπαλιν τοῦ μὲν τὰς δυνάμεις ὡς ποιητοῦ καὶ πατρὸς καταπλαγῆναι, τὸν δὲ μὴ πλέον ἀποσεμνῦναι τοῦ μετρίου. 8. Μωυσῆς δὲ καὶ φιλοσοφίας ἐπ' αὐτὴν φθάσας ἀκρότητα καὶ χρησιμοῖς τὰ πολλὰ καὶ συνεκτικώτατα τῶν τῆς φύσεως ἀναδιδαχθεῖς ἔγνω δὴ, ὅτι ἀναγκαιότατόν ἐστιν ἐν τοῖς οὐσι τὸ μὲν εἶναι δραστήριον αἴτιον, τὸ δὲ παθητόν, καὶ ὅτι τὸ μὲν δραστήριον ὁ τῶν ὄλων νοῦς ἐστὶν εἰλικρινέστατος καὶ ἀκραιφνέστατος, κρείττων ἢ ἀρετῆ καὶ κρείττων ἢ ἐπιστήμῃ καὶ κρείττων ἢ αὐτὸ τὸ ἀγαθὸν καὶ αὐτὸ τὸ καλόν, 9. τὸ δὲ παθητὸν ἄψυχον καὶ ἀκίνητον ἐξ ἑαυτοῦ, κινηθὲν δὲ καὶ σχηματισθὲν καὶ ψυχωθὲν ὑπὸ τοῦ νοῦ μετέβαλεν εἰς τὸ τελειότατον ἔργον, τόνδε τὸν κόσμον· ὃν οἱ φάσκοντες ὡς ἔστιν ἀγέννητος λελήθασιν τὸ ὠφελιμώτατον καὶ ἀναγκαιότατον τῶν εἰς εὐσέβειαν ὑποτεμνόμενοι τὴν πρόνοιαν. 10. τοῦ μὲν γὰρ γεγονότος ἐπιμελεῖσθαι τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν αἰρεῖ λόγος· καὶ γὰρ πατὴρ ἐκγόνων καὶ δημιουργὸς τῶν δημιουργηθέντων στοχάζεται τῆς διαμονῆς καὶ ὅσα μὲν ἐπιζήμια καὶ βλαβερὰ μηχανῆ πάσῃ διωθεῖται, τὰ δὲ ὅσα ὠφέλιμα καὶ λυσιτελεῖ κατὰ πάντα τρόπον ἐκπορίζει ἐπιποθεῖ πρὸς δὲ τὸ μὴ γεγονὸς οἰκείωσις οὐδεμία τῷ μὴ πεποιοηκότι. 11. ἀπεριμάχητον δὲ δόγμα καὶ ἀνωφελὲς ἀναρχίαν ὡς ἐν πόλει κατασκευάζον τῷδε τῷ κόσμῳ τὸν ἔφορον ἢ βραβευτὴν ἢ δικαστὴν οὐκ ἔχοντι, ὑφ' οὗ πάντ' οἰκονομεῖσθαι καὶ πρυτανεύεσθαι θέμις. 12. ἀλλ' ὁ γε μέγας Μωυσῆς ἀλλοτριώτατον τοῦ ἰ ὄρατοῦ νομίσας εἶναι τὸ ἀγέννητον – πᾶν γὰρ τὸ αἰσθητὸν ἐν γενέσει καὶ μεταβολαῖς οὐδέποτε κατὰ ταῦτ' ὄν – τῷ μὲν ἀοράτῳ καὶ νοητῷ προσένειμεν ὡς ἀδελφὸν καὶ συγγενὲς αἰδιότητα, τῷ δ' αἰσθητῷ γένεσιν οἰκείον ὄνομα ἐπεφήμισεν. ἐπεὶ οὖν ὄρατός τε καὶ αἰσθητός ὅδε ὁ κόσμος, ἀναγκαιῶς ἂν εἴη καὶ γενητός· ὅθεν οὐκ ἀπὸ σκοποῦ καὶ τὴν γένεσιν ἀνέγραψεν αὐτοῦ μάλα σεμνῶς θεολογήσας.

III

13. Ἐξ δὲ ἡμέραις δημιουργηθῆναί φησι τὸν κόσμον, οὐκ ἐπειδὴ προσεδεῖτο χρόνων μήκους ὁ ποιῶν – ἅμα γὰρ πάντα δρᾶν εἰκὸς θεόν, οὐ προστάττοντα μόνον ἀλλὰ καὶ διανοοῦμενον –, ἀλλ' ἐπειδὴ τοῖς γινομένοις ἔδει τάξεως. τάξει δὲ ἀριθμὸς οἰκεῖον, ἀριθμῶν δὲ φύσεως νόμοις γεννητικώτατος ὁ ἕξ· τῶν τε γὰρ ἀπὸ μονάδος πρῶτος τέλειός ἐστιν ἰσοῦμενος τοῖς ἑαυτοῦ μέρεσι καὶ συμπληρούμενος ἐξ αὐτῶν, ἡμίσεως μὲν τριάδος, τρίτου δὲ δυάδος, ἕκτου δὲ μονάδος, καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἄρρην τε καὶ θῆλυς εἶναι πέφυκε καὶ τῆς ἑκατέρου δυνάμεως ἤρμοσται· ἄρρην μὲν γὰρ ἐν τοῖς οὖσι τὸ περιττόν, τὸ δ' ἄρριον θῆλυ· περιττῶν μὲν οὖν ἀριθμῶν ἀρχὴ τριάς, δυὰς δ' ἀρτίων, ἢ δ' ἀμφοῖν δυνάμις ἕξάς. 14. ἔδει γὰρ τὸν κόσμον τελειότατον μὲν ὄντα τῶν γεγονότων κατ' ἀριθμὸν τέλειον παγῆναι τὸν ἕξ, ἐν ἑαυτῷ δ' ἔχειν μέλλοντα τὰς ἐκ συνδυασμοῦ γενέσεις πρὸς μικτὸν ἀριθμὸν τὸν πρῶτον ἀρτιοπεριττον τυπωθῆναι, περιέξοντα καὶ τὴν τοῦ σπείροντος ἄρρην καὶ τὴν τοῦ ὑποδεχομένου τὰς γονὰς θήλεος ἰδέαν. 15. ἐκάστη δὲ τῶν ἡμερῶν ἀπένευεν ἓνια τῶν τοῦ παντός τμημάτων τὴν πρώτην ὑπεξελλόμενος, ἦν αὐτὸς οὐδὲ πρώτην, ἵνα μὴ ταῖς ἄλλαις συγκαταριθμηταί, καλεῖ, μίαν δ' ὀνομάσας ὀνόματι εὐθυβόλῳ προσαγορεύει, τὴν μονάδος φύσιν καὶ πρόσρησιν ἐνιδῶν τε καὶ ἐπιφημίσας αὐτῆ.

IV

λεκτέον δὲ ὅσα οἷόν τέ ἐστι τῶν ἐμπεριεχομένων, ἐπειδὴ πάντα ἀμήχανον· περιέχει γὰρ τὸν νοητὸν κόσμον ἐξαίρετον, ὡς ὁ περὶ αὐτῆς λόγος ἰ μὴνυει. 16. προλαβὼν γὰρ ὁ θεὸς ἅτε θεὸς ὅτι μίμημα καλὸν οὐκ ἂν ποτε γένοιτο δίχα καλοῦ παραδείγματος οὐδὲ τι τῶν αἰσθητῶν ἀνυπαίτιον, ὃ μὴ πρὸς ἀρχέτυπον καὶ νοητὴν ἰδέαν ἀπεικονίσθη, βουληθεὶς τὸν ὄρατὸν κόσμον τουτονὶ δημιουργῆσαι προεξετύπου τὸν νοητὸν, ἵνα χρώμενος ἀσωμάτων καὶ θεοειδιστάτῳ παραδείγματι τὸν σωματικὸν ἀπεργάσθαι, πρεσβυτέρου νεώτερον ἀπεικόνισμα, τοσαῦτα περιέξοντα αἰσθητὰ γένη ὅσαπερ ἐν ἐκείνῳ νοητά.

17. Τὸν δ' ἐκ τῶν ἰδεῶν συνεστῶτα κόσμον ἐν τόπῳ τινὶ λέγειν ἢ ὑπονοεῖν οὐ θεμιτόν· ἢ δὲ συνέστηκεν, εἰσόμεθα παρακολουθήσαντες εἰκόνι τινὶ τῶν παρ' ἡμῖν. ἐπειδὴ πόλις κτίζεται κατὰ πολλὴν φιλοτιμίαν βασιλέως ἢ τινος ἡγεμόνος αὐτοκρατοῦς ἐξουσίας μεταποιουμένου καὶ ἅμα τὸ φρόνημα λαμπροῦ τὴν εὐτυχίαν συνεπικοσμοῦντος, παρελθὼν ἔστιν ὅτε τις τῶν ἀπὸ παιδείας ἀνὴρ ἀρχιτεκτονικὸς καὶ τὴν εὐκρασίαν καὶ εὐκαιρίαν τοῦ τόπου θεασάμενος διαγράφει πρῶτον ἐν ἑαυτῷ τὰ τῆς μελλούσης ἀποτελεῖσθαι πόλεως μέρη σχεδὸν ἅπαντα, ἱερὰ γυμνάσια πρυτανεῖα ἀγορὰς λιμένας νεωσοίκους στενωπούς, τειχῶν κατασκευάς, ἰδρύσεις οἰκιῶν καὶ δημοσίων ἄλλων οἰκοδομημάτων. 18. εἴθ' ὡσπερ ἐν κηρῷ τῆ ἑαυτοῦ ψυχῆ τοὺς ἐκάστων δεξάμενος τύπους ἀγαλματοφορεῖ νοητὴν πόλιν, ἣς ἀνακινήσας τὰ εἰδῶλα μνήμη τῆ συμφύτῳ καὶ τοὺς χαρακτῆρας ἔτι μᾶλλον ἐνσφραγισάμενος, οἷα δημιουργὸς ἀγαθός, ἀποβλέπων εἰς τὸ παράδειγμα τὴν ἐκ λίθων καὶ ξύλων ἄρχεται κατασκευάζειν, ἐκάστη τῶν ἀσωμάτων ἰδεῶν τὰς σωματικὰς ἐξομοίων οὐσίας. 19. τὰ παραπλήσια δὴ καὶ περὶ θεοῦ δοξαστέον, ὡς ἄρα τὴν μεγαλόπολιν κτίζειν διανοηθεὶς ἐνενόησε πρότερον τοὺς τύπους αὐτῆς, ἐξ ὧν κόσμον νοητὸν συστησάμενος ἀπετέλει καὶ τὸν αἰσθητὸν παραδείγματι χρώμενος ἐκείνῳ.

V

20. καθάπερ οὖν ἢ ἐν τῷ ἀρχιτεκτονικῷ προδιατυπωθεῖσα πόλις χώραν ἐκτὸς οὐκ εἶχεν, ἀλλ' ἐνεσφράγιστο τῆ τοῦ τεχνίτου ψυχῆ, τὸν αὐτὸν τρόπον οὐδ' ὁ ἐκ τῶν ἰδεῶν κόσμος ἄλλον ἂν ἔχοι τόπον ἢ τὸν θεῖον λόγον τὸν ταῦτα διακοσμήσαντα· ἐπεὶ τίς ἂν εἶη τῶν δυνάμεων αὐτοῦ τόπος ἕτερος, ὃς γένοιτ' ἂν ἰκανὸς οὐ λέγω πάσας ἀλλὰ μίαν ἄκρατον ἠντιοῦν δέξασθαι τε καὶ χωρῆσαι; 21. δυνάμις δὲ καὶ ἡ κοσμοποιητικὴ πηγὴν ἔχουσα ἰ τὸ πρὸς ἀλήθειαν ἀγαθόν. εἰ γὰρ τις ἐθελήσειε τὴν αἰτίαν ἣς ἔνεκα τότε τὸ πᾶν ἐδημιουργεῖτο διερευνᾶσθαι, δοκεῖ μοι μὴ διαμαρτεῖν σκοποῦ φάμενος, ὅπερ καὶ τῶν ἀρχαίων εἶπέ τις, ἀγαθὸν εἶναι τὸν πατέρα καὶ ποιητὴν· οὐ χάριν τῆς ἀρίστης αὐτοῦ φύσεως οὐκ ἐφθόνησεν οὐσία μὴδὲν ἐξ αὐτῆς ἐχούση καλόν, δυναμένη δὲ πάντα γίνεσθαι. 22. ἦν μὲν γὰρ ἐξ αὐτῆς

ἄτακτος ἄποιος ἄψυχος <ἀνόμοιος>, ἑτεροιοτήτος ἀναρμοστίας ἀσυμφωνίας μεστή τροπὴν δὲ καὶ μεταβολὴν ἐδέχετο τὴν εἰς τὰναντία καὶ τὰ βέλτιστα, τάξιν ποιότητα ἐμψυχίαν ὁμοιότητα ταυτότητα, τὸ εὐάρμοστον, τὸ σύμφωνον, πᾶν ὅσον τῆς κρείττονος ιδέας.

VI

23. οὐδενὶ δὲ παρακλήτω – τίς γὰρ ἦν ἕτερος; – μόνῳ δὲ αὐτῷ χρησάμενος ὁ θεὸς ἔγνω δεῖν εὐεργετεῖν ἀταμιεύτοις καὶ πλουσῖαις χάρισι τὴν ἄνευ δωρεᾶς θείας φύσιν οὐδενὸς ἀγαθοῦ δυναμένην ἐπιλαχεῖν ἐξ ἑαυτῆς. ἀλλ' οὐ πρὸς τὸ μέγεθος εὐεργετεῖ τῶν ἑαυτοῦ χαρίτων – ἀπερίγραφοι γὰρ αὐταί γε καὶ ἀτελεῦττοι – , πρὸς δὲ τὰς τῶν εὐεργετουμένων δυνάμεις· οὐ γὰρ ὡς πέφυκεν ὁ θεὸς εὖ ποιεῖν, οὕτως καὶ τὸ γινόμενον εὖ πάσχειν, ἐπεὶ τοῦ μὲν αἱ δυνάμεις ὑπερβάλλουσι, τὸ δ' ἀσθενέστερον ὄν ἢ ὥστε δέξασθαι τὸ μέγεθος αὐτῶν ἀπέπειν ἄν, εἰ μὴ διεμετρήσατο σταθμισάμενος εὐαρμόστως ἐκάστῳ τὸ ἐπιβάλλον. **24.** εἰ δὲ τις ἐθελήσειε γυμνοτέροις χρῆσασθαι τοῖς ὀνόμασιν, οὐδὲν ἂν ἕτερον εἶποι τὸν νοητὸν κόσμον εἶναι ἢ θεοῦ λόγον ἤδη κοσμοποιοῦντος· οὐδὲ γὰρ ἡ νοητὴ πόλις ἕτερόν τί ἐστίν ἢ ὁ τοῦ ἀρχιτέκτονος λογισμὸς ἤδη τὴν [νοητὴν] πόλιν κτίζειν διανοουμένου. **25.** τὸ δὲ δόγμα τοῦτο Μωυσέως ἐστίν, οὐκ ἐμόν· τὴν γοῦν ἀνθρώπου γένεσιν ἀναγράφων ἐν τοῖς ἔπειτα διαρρηθῆν ὁμολογεῖ, ὡς ἄρα κατ' εἰκόνα θεοῦ διευπώθη (Gen. 1, 27). εἰ δὲ τὸ μέρος εἰκῶν εἰκόνας [δηλον ὅτι] καὶ τὸ ὅλον εἶδος, σύμπας οὗτος ὁ αἰσθητὸς κόσμος, εἰ μείζων τῆς ἀνθρωπίνης ἐστίν, μίμημα θείας εἰκόνας, δηλον ὅτι καὶ ἡ ἀρχέτυπος σφραγίς, ὃν φαμεν νοητὸν εἶναι κόσμον, αὐτὸς ἂν εἴη [τὸ παράδειγμα, ἀρχέτυπος ιδέα τῶν ιδεῶν] ὁ θεοῦ λόγος.

VII

26. Φησὶ δ' ὡς “ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν”, τὴν ἀρχὴν παραλαμβάνων ἰ οὐχ ὡς οἰονταί τινες τὴν κατὰ χρόνον· χρόνος γὰρ οὐκ ἦν πρὸ κόσμου, ἀλλ' ἡ σὺν αὐτῷ γέγονεν ἢ μετ' αὐτόν· ἐπεὶ γὰρ διάστημα τῆς τοῦ κόσμου κινήσεως ἐστίν ὁ χρόνος, προτέρα δὲ τοῦ κινουμένου κινήσις οὐκ ἂν γένοιτο, ἀλλ' ἀναγκαῖον αὐτὴν ἢ ὕστερον ἢ ἅμα συνίστασθαι, ἀναγκαῖον ἄρα καὶ τὸν χρόνον ἢ ἰσήλικα κόσμου γεγονέναι ἢ νεώτερον ἐκείνου· πρεσβύτερον δ' ἀποφαίνεσθαι τολμᾶν ἀφιλόσοφον. **27.** εἰ δ' ἀρχὴ μὴ παραλαμβάνεται τανῦν ἢ κατὰ χρόνον, εἰκὸς ἂν εἴη μνησθῆναι τὴν κατ' ἀριθμὸν, ὡς τὸ “ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν” ἴσον εἶναι τῷ πρῶτον ἐποίησε τὸν οὐρανόν· καὶ γὰρ εὐλογον τῷ ὄντι πρῶτον αὐτὸν εἰς γένεσιν ἐλθεῖν, ἄριστόν τε ὄντα τῶν γεγονότων κακ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας παγέντα, διότι θεῶν ἐμφανῶν τε καὶ αἰσθητῶν ἔμελλεν οἶκος ἔσσεσθαι ἱερώτατος. **28.** καὶ γὰρ εἰ πάνθ' ἅμα ὁ ποιῶν ἐποίει, τάξιν οὐδὲν ἦττον εἶχε τὰ καλῶς γινόμενα· καλὸν γὰρ οὐδὲν ἐν ἀταξίᾳ. τάξις δ' ἀκολουθία καὶ εἰρμός ἐστι προηγουμένων τινῶν καὶ ἐπομένων, εἰ καὶ μὴ τοῖς ἀποτελέσμασιν, ἀλλὰ τοῖς ταῖς τῶν τεκταινομένων ἐπινοίαις· οὕτως γὰρ ἔμελλον ἠκριβῶσθαι τε καὶ ἀπλανεῖς εἶναι καὶ ἀσύγχυτοι. **29.** πρῶτον οὖν ὁ ποιῶν ἐποίησεν οὐρανὸν ἀσώματον καὶ γῆν ἀόρατον καὶ ἀέρος ιδέαν καὶ κενού· ὧν τὸ μὲν ἐπεφήμισε σκότος, ἐπειδὴ μέλας ὁ αἴρ τῆ φύσει, τὴν δ' ἄβυσσον, πολύβυθον γὰρ τό γε κενὸν καὶ ἀχανές· εἶθ' ὕδατος ἀσώματον οὐσίαν καὶ πνεύματος καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἐβδόμου φωτός, ὃ πάλιν ἀσώματον ἦν καὶ νοητὸν ἡλίου παράδειγμα καὶ πάντων ὅσα φωσφόρα ἄστρα κατὰ τὸν οὐρανὸν ἔμελλε συνίστασθαι.

VIII

30. Προνομίας δὲ τό τε πνεῦμα καὶ τὸ φῶς ἡξιοῦτο· τὸ μὲν γὰρ ὠνόμασε θεοῦ, διότι ζωτικώτατον τὸ πνεῦμα, ζωῆς δὲ θεὸς αἴτιος, τὸ δὲ φῶς <φησιν> ὅτι ὑπερβαλλόντως καλόν (Gen. 1, 4)· τοσοῦτω γὰρ τὸ νοητὸν τοῦ ὄρατοῦ λαμπρότερόν τε καὶ ἀυγοειδέστερον ὄσωπερ ἥλιος, οἶμαι, σκότους καὶ ἡμέρα νυκτὸς καὶ [τὰ κριτήρια] νοῦς, ὁ τῆς ὅλης ψυχῆς ἡγεμών, ὀφθαλμῶν σώματος. **31.** τὸ δὲ ἀόρατον καὶ νοητὸν φῶς ἐκείνο θείου λόγου γέγονεν εἰκῶν τοῦ ἰ διερχομένου ἀστέρος τὴν γένεσιν αὐτοῦ· καὶ ἐστίν ὑπερουράνιος ἀστήρ, πηγὴ τῶν αἰσθητῶν ἀστέρων, ἦν οὐκ ἂν ἀπὸ σκοποῦ καλέσειεν ἂν τις παναύγειαν, ἀφ' ἧς ἥλιος καὶ σελήνη καὶ οἱ ἄλλοι πλάνητές τε καὶ ἀπλανεῖς ἀρύτονται, καθ' ὅσον

ἐκάστῳ δύναμις, τὰ πρόποντα φέγγη, τῆς ἀμιγυῶς καὶ καθαρᾶς αὐγῆς ἐκείνης ἀμαυρουμένης, ὅταν ἄρξῃται τρέπεσθαι κατὰ τὴν ἐκ νοητοῦ πρὸς αἰσθητὸν μεταβολήν· εἰλικρινῆς γὰρ οὐδὲν τῶν ἐν αἰσθήσει.

IX

32. εὖ μέντοι καὶ τὸ φάναι ὅτι “σκότος ἦν ἐπάνω τῆς ἀβύσσου” (Gen. 1, 2). τρόπον γὰρ τινα ὁ ἀὴρ ὑπὲρ τὸ κενὸν ἐστίν, ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν ἀχανῆ καὶ ἐρήμην καὶ κενὴν χώραν ἐπιβάς ἐκπεπλήρωκεν, ὅση πρὸς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν κατὰ σελήνην καθήκει. 33. μετὰ δὲ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἀνάλαμψιν, ὁ πρὸ ἡλίου γέγονεν, ὑπεχώρει τὸ ἀντίπαλον σκότος, διατειχίζοντος ἀπ’ ἀλλήλων αὐτὰ καὶ δισπᾶντος θεοῦ τοῦ τὰς ἐναντιότητος εὖ εἰδότης καὶ τὴν ἐκ φύσεως αὐτῶν διαμάχην. ἴν’ οὖν μὴ αἰεὶ συμφερόμεναι στασιάζωσι καὶ πόλεμος ἀντ’ εἰρήνης ἐπικρατῆ τὴν ἀκοσμίαν ἐν κόσμῳ τιθεῖς, οὐ μόνον ἐχώρισε φῶς καὶ σκότος, ἀλλὰ καὶ ὄρους ἐν μέσοις ἔθετο διαστήμασιν, οἷς ἀνεῖρξε τῶν ἄκρων ἐκάτερον· ἔμελλε γὰρ γειτνιῶντα σύγχυσιν ἀπεργάζεσθαι τῷ περὶ δυναστείας ἀγῶνι κατὰ πολλὴν καὶ ἀπαυστον φιλονεικίαν ἐπαποδύμενα, εἰ μὴ μέσοι παγέντες ὄροι διέζευξαν καὶ διέλυσαν τὴν ἀντεπίθεσιν. 34. οὗτοι δ’ εἰσὶν ἐσπέρα τε καὶ πρωῖα, ὧν ἡ μὲν προευαγγελίζεται μέλλοντα ἡλιον ἀνίσχειν ἠρέμα τὸ σκότος ἀνεῖργουσα, ἡ δ’ ἐσπέρα καταδύντι ἐπιγίνεται ἡλίῳ τὴν ἀθρόαν τοῦ σκότους φορὰν πρῶως ἐκδεχομένη. καὶ ταῦτα μέντοι, πρωῖαν λέγω καὶ ἐσπέραν, ἐν τῇ τάξει τῶν ἀσωμάτων καὶ νοητῶν θετέον· ὅπως γὰρ οὐδὲν αἰσθητὸν ἐν τούτοις, ἀλλὰ πάντα ἰδέαι καὶ μέτρα καὶ τύποι καὶ σφραγίδες, εἰς γένεσιν ἄλλων ἀσώματα σώματων. 35. ἐπεὶ δὲ φῶς μὲν ἐγένετο, σκότος δ’ ὑπεξέστη καὶ ἀνεχώρησεν, ὄροι δ’ ἐν τοῖς μεταξὺ διαστήμασιν ἐπάγησαν ἐσπέρα καὶ πρωῖα, κατὰ τὰναγκαῖον τοῦ χρόνου μέτρον ἀπετελεῖτο εὐθύς, ὁ καὶ ἡμέραν ὁ ποιῶν ἐκάλεσε, καὶ ἡμέραν οὐχὶ πρῶτην, ἀλλὰ μίαν, ἣ ἐλέεκται διὰ τὴν τοῦ νοητοῦ κόσμου μόνωσιν μοναδικὴν ἔχοντος φύσιν.

X

36. Ὁ μὲν οὖν ἀσώματος κόσμος ἤδη πέρασ εἶχεν ἰδρυθεὶς ἐν τῷ θείῳ λόγῳ, ὁ δ’ αἰσθητὸς ἰ πρὸς παράδειγμα τούτου ἐτελειογονεῖτο. καὶ πρῶτον αὐτοῦ τῶν μερῶν, ὁ δὴ καὶ πάντων ἄριστον, ἐποίει τὸν οὐρανὸν ὁ δημιουργός, ὃν ἐτύμως στερέωμα προσηγόρευσεν ἅτε σωματικὸν ὄντα· τὸ γὰρ σῶμα φύσει στερεόν, ὅτιπερ καὶ τριχῆ διαστατόν· στερεοῦ δὲ καὶ σώματος ἔννοια τίς ἕτερα πλὴν τὸ πάντη διεστηκός; εἰκότως οὖν ἀντιθεῖς τῷ νοητῷ καὶ ἀσωμάτῳ τὸν αἰσθητὸν καὶ σωματοειδῆ τούτον στερέωμα ἐκάλεσεν. 37. εἴτ’ εὐθέως οὐρανὸν προσεῖπεν αὐτὸν εὐθυβόλως καὶ πάνυ κυρίως, ἦτοι διότι πάντων ὄρος ἢ διότι πρῶτος τῶν ὄρατῶν ἐγένετο. ὀνομάζει δὲ καὶ ἡμέραν μετὰ τὴν γένεσιν αὐτοῦ δευτέραν, ὅλον ἡμέρας διάστημα καὶ μέτρον ἀνατιθεὶς οὐρανῷ διὰ τὴν ἐν αἰσθητοῖς ἀξιώσιν τε καὶ τιμῆν.

XI

38. Μετὰ δὲ ταῦτ’ ἐπειδὴ τὸ σύμπαν ὕδωρ εἰς ἅπασαν τὴν γῆν ἀνεκέχυτο καὶ διὰ πάντων αὐτῆς ἐπεφοιτῆκει τῶν μερῶν, οἷα σπογγίᾳς ἀναπεπωκίας ἰκμάδα, ὡς εἶναι τέλματα καὶ βαθὺν πηλόν, ἀμφοτέρων τῶν στοιχείων ἀναδεδευμένων καὶ συγκεχυμένων τρόπον φυράματος εἰς μίαν ἀδιάκριτον καὶ ἄμορφον φύσιν, προστάττει ὁ θεὸς τὸ μὲν ὕδωρ ὅσον ἀλμυρὸν καὶ ἀγονίας αἴτιον ἔμελλεν ἔσσεσθαι σπαρτοῖς καὶ δένδροισιν ἐπισυναχθῆναι συρρὸν ἐκ τῶν τῆς ἀπάσης γῆς ἀραιωμάτων, τὴν δὲ ξηρὰν ἀναφανῆναι, τῆς τοῦ γλυκέος νοτίδος ἐναπολειφθείσης εἰς διαμονὴν – κόλλα γὰρ τίς ἐστίν ἢ μεμετρομένη γλυκεῖα νοτὶς τῶν διεστηκῶτων – καὶ ὑπὲρ τοῦ μὴ παντάπασιν ἀφανανθεῖσαν αὐτὴν ἀγονον καὶ στεῖραν γενέσθαι καὶ ὅπως οἷα μήτηρ μὴ μόνον θάτερον εἶδος τροφῆς βρῶσιν ἀλλ’ ἐκάτερον ὡς ἂν ἐκγόνοις βρῶσιν τε καὶ πόσιν παρέχη· διὸ φλέβας μαστοῖς ἐοικυίας ἐπλημμύρει, αἱ στομωθεῖσαι ποταμοὺς καὶ πηγὰς ἔμελλον ἀναχεῖν. 39. οὐδὲν δὲ ἦττον καὶ τὰς ἀφανεῖς ἐνίκμους διαφύσεις εἰς ἅπασαν τὴν ἀρετῶσαν καὶ βαθύγειον ἀπέτεινε πρὸς εὐφορίαν ἀφθονωτάτην καρπῶν.

ταῦτα διαταξάμενος ὀνόματ' αὐτοῖς ἐτίθετο, τὴν μὲν ξηρὰν καλῶν γῆν, τὸ δ' ἀποκριθὲν ὕδωρ θάλασσαν.

XII

40. εἶτα διακοσμῆν ἄρχεται τὴν γῆν· κελεύει γὰρ αὐτὴν χλοηφορεῖν καὶ σταχυηφορεῖν παντοίας βοτάνας ἀνιῖσαν καὶ πεδιά εὐχορτα καὶ πάνθ' ὅσα χιλὸς μὲν κτήνεσιν, ἀνθρώποις δ' ἔμελλεν ἔσσεσθαι τροφή. προσέτι μέντοι καὶ τὰς δένδρων ιδέας ἀπάσας ἀνέφυνεν, οὐδὲν οὔτε τῶν τῆς ἀγρίας οὔτε τῶν τῆς ἡμέρου λεγομένης ὕλης παρείς. ἐβεβρίθει δὲ πάντα καρποῖς ἰ εὐθὺς ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει κατὰ τὸν ἐναντίον τρόπον ἢ τὸν νυνὶ καθεστῶτα. 41. νυνὶ μὲν γὰρ ἐν μέρει γίγνεται τὰ γιγνόμενα χρόνοις διαφέρουσιν, ἀλλ' οὐκ ἀθροῶ καιρῶ ἐνί τις γὰρ οὐκ οἶδεν ὅτι πρῶτον μὲν ἐστὶ σπορὰ καὶ φυτεία, δεῦτερον δὲ τῶν σπαρέντων καὶ φυτευθέντων αὐξήσις, ἢ μὲν εἰς τὸ κάτω ῥίζας ἀποτείνουσα οἰοῖται θεμελίους, ἢ δ' εἰς τὸ ἄνω πρὸς ὕψος αἰρομένων καὶ στελεχομένων; ἔπειτα βλαστοὶ καὶ πετάλων ἐκφύσεις, εἴτ' ἐπὶ πᾶσι καρποῦ φορὰ καὶ πάλιν καρπὸς οὐ τέλειος, ἀλλ' ἔχων παντοίας μεταβολὰς κατὰ τε τὴν ἐν μεγέθει ποσότητα καὶ τὰς ἐν πολυμύρφοις ιδέαις ποιότητας· ἀποτίκτεται μὲν γὰρ ὁ καρπὸς ἑοικῶς ἀμερέσει ψήγμασιν ὑπὸ βραχύτητος μόλις ὄρατοῖς, ἅπερ οὐκ ἀπὸ σκοποῦ φαίη τις ἂν εἶναι πρῶτα αἰσθητὰ· μετὰ δὲ ταῦτ' ἐκ τοῦ κατ' ὀλίγον ἔκ τε τῆς ἐποχετευομένης τροφῆς, ἢ ἄρδει τὸ δένδρον, κακ τῆς εὐκρασίας τῶν πνευμάτων, ἢ ψυχραῖς ἅμα καὶ μαλακωτέραις αὐραῖς ζωπυρεῖται καὶ τιθηνεῖται, συναύξεται πρὸς ὄγκον ἐπιδιδούς τελειότατον· σὺν δὲ τῷ μεγέθει καὶ τὰς ποιότητας ἀλλάττει, καθάπερ ὑπὸ γραφικῆς ἐπιστήμης χρώμασι διαφόροις ποικιλλόμενος.

XIII

42. ἐν δὲ τῇ πρώτῃ γενέσει τῶν ὄλων, καθάπερ ἔφην, ὁ θεὸς ἅπασαν τὴν τῶν φυτῶν ὕλην ἐκ γῆς ἀνεδίδου τελείαν καρποὺς ἔχουσαν οὐκ ἀτελεῖς ἀλλ' ἀκμάζοντας, εἰς ἐτοιμοτάτην καὶ ἀνυπέρθετον χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν ζώων τῶν αὐτίκα γενησομένων. 43. ὁ μὲν δὴ προστάττει τῇ γῇ ταῦτα γεννησάμενος ἢ δ' ὥσπερ ἐκ πολλοῦ κυοφοροῦσα καὶ ὠδίνουσα τίκτει πάσας μὲν τὰς σπαρτῶν, πάσας δὲ τὰς δένδρων, ἔτι δὲ καρπῶν ἀμυθήτους ιδέας. ἀλλ' οὐ μόνον ἦσαν οἱ καρποὶ τροφαὶ ζώοις, ἀλλὰ καὶ παρασκευαὶ πρὸς τὴν τῶν ὁμοίων αἰεὶ γένεσιν, τὰς σπερματικὰς οὐσίας περιέχοντες, ἐν αἷς ἄδηλοι καὶ ἀφανεῖς οἱ λόγοι τῶν ὄλων εἰσὶ, δῆλοι καὶ φανεροὶ γινόμενοι καιρῶν περιόδους. 44. ἐβουλήθη γὰρ ὁ θεὸς δολιχεύειν τὴν φύσιν ἀπαθανατίζων τὰ γένη καὶ μεταδιδούς αὐτοῖς ἀιδιότητος· οὐ χάριν καὶ ἀρχὴν πρὸς τέλος ἤγε καὶ ἐπέσπευδε καὶ τέλος ἐπ' ἀρχὴν ἀνακάμπτειν ἐποίει· ἔκ τε γὰρ φυτῶν ὁ καρπός, ὡς ἂν ἐξ ἀρχῆς τέλος, καὶ ἐκ καρποῦ τὸ σπέρμα περιέχοντος ἐν ἑαυτῷ πάλιν τὸ φυτόν, ὡς ἂν ἐκ τέλους ἀρχή.

XIV

45. Τῇ δὲ τετάρτῃ ἡμέρᾳ μετὰ τὴν γῆν τὸν οὐρανὸν ἐποίκιλλε διακοσμῶν, οὐκ ἐπειδὴ τοῦτον ἐν ὑστέρω γῆς ἔταττε, τῇ μὲν ἐλάττονι φύσει προνομίαν διδούς, τὴν δὲ κρείττονα καὶ θειοτέραν δευτερείων ἀξιών, ἀλλ' εἰς ἔνδειξιν ἐναργεστάτην κράτους ἀρχῆς. προλαβὼν γὰρ περὶ τῶν οὐπῶ γεγονότων ἰ ἀνθρώπων, οἷοι τὰς γνώμας ἔσονται, στοχασταὶ τῶν εἰκότων καὶ πιθανῶν, ἐν οἷς πολὺ τὸ εὐλογον, ἀλλ' οὐχὶ τῆς ἀκραιφνοῦς ἀληθείας, καὶ ὅτι πιστεύουσιν μᾶλλον τοῖς φαινομένοις ἢ θεῶ σοφιστεῖαν πρὸ σοφίας θαυμάσαντες, κατιδόντες τε αὐθις τὰς ἡλίου καὶ σελήνης περιόδους, δι' ὧν θέρη χειμῶνες καὶ ἔαρος καὶ μετοπώρου τροπαί, τῶν ἐκ γῆς ἀνὰ πᾶν ἔτος φυομένων καὶ γιγνομένων ἀπάντων αἰτίας ὑπολήψονται τὰς τῶν κατ' οὐρανὸν ἀστέρων περιπολήσεις, ἵνα μηδενὶ γενητῶ τὰς πρώτας ἀνατιθέναι τινὲς τολμῶσιν ἢ διὰ θράσος ἀναίσχυντον ἢ δι' ἀμαθίαν ὑπερβάλλουσιν, ἀναδραμέτωσαν, 46. φησὶ ταῖς διανοίαις ἐπὶ τὴν πρώτην τῶν ὄλων γένεσιν, ὅτε πρὸ ἡλίου καὶ σελήνης παντοία μὲν φυτὰ, παντοίους δὲ καρποὺς ἤνεγκεν ἢ γῆ, καὶ θεασάμενοι ταῖς διανοίαις ἐλπίζετωσαν ὅτι καὶ αὐθις οἶσει κατὰ πρόσταξιν τοῦ πατρὸς, ὅταν αὐτῷ δοκῆ μὴ προσδεθῆντι τῶν κατ' οὐρανὸν ἐκγόνων, οἷς δυνάμεις

μὲν ἔδωκεν, οὐ μὴν αὐτοκρατεῖς· οἷα γὰρ ἡνίοχος ἡνίων ἢ κυβερνήτης οἰάκων ἐνειλημμένος ἄγει ἢ ἂν ἐθέλη κατὰ νόμον καὶ δίκην ἕκαστα μηδενὸς προσδεόμενος ἄλλου· πάντα γὰρ θεῶ δυνατά.

XV

47. ἢ δ' ἔστιν αἰτία δι' ἣν προτέρα μὲν ἐβλάστησε καὶ ἐχλοηφόρησεν ἡ γῆ. ὁ δ' οὐρανὸς διεκοσμεῖτο αὐθις ἐν ἀριθμῶν τελείῳ τετράδι, ἦν δεκάδος τῆς παντελείας οὐκ ἂν διαμάρτοι τις ἀφορμὴν εἶναι λέγων καὶ πηγῆν· ὁ γὰρ ἐντελεχεία δεκάς, τοῦτο τετράς, ὡς ἔοικε, δυνάμει· εἰ γοῦν οἱ ἀπὸ μονάδος ἄχρι τετράδος ἐξῆς συντεθεῖεν ἀριθμοί, δεκάδα γεννήσουσιν, ἣτις ὅρος τῆς ἀπειρίας τῶν ἀριθμῶν ἔστι, περὶ ὃν ὡς καμπτήρα εἰλοῦνται καὶ ἀνακάμπτουσι. 48. περιέχει δ' ἡ τετράς καὶ τοὺς λόγους τῶν κατὰ μουσικὴν συμφωνιῶν, τῆς τε διὰ τεττάρων καὶ διὰ πέντε καὶ διὰ πασῶν καὶ προσέτι δις διὰ πασῶν, ἐξ ὧν σύστημα τὸ τελειότατον ἀπογεννᾶται· τῆς μὲν διὰ τεττάρων ὁ λόγος ἐπίτριτος, τῆς δὲ διὰ πέντε ἡμιόλιος, διπλάσιος δὲ τῆς διὰ πασῶν, τετραπλάσιος δὲ τῆς δις διὰ πασῶν· οὗς ἅπαντας ἡ τετράς ἔχει περιλαβοῦσα, τὸν μὲν ἐπίτριτον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς τρία, τὸν δ' ἡμιόλιον ἐν τῷ ἑπτά πρὸς δύο, τὸν δὲ διπλάσιον ἐν τῷ δύο πρὸς ἓν ἢ τέσσαρα πρὸς δύο, τὸν δὲ τετραπλάσιον ἐν τῷ τέσσαρα πρὸς ἓν.

XVI

49. ἔστι δὲ καὶ δύναμις ἄλλη τετράδος λεχθῆναι τε καὶ νοηθῆναι θαυμασιωτάτη. πρώτη γὰρ αὕτη τὴν τοῦ στερεοῦ φύσιν ἔδειξε, τῶν πρὸ αὐτῆς ἀριθμῶν τοῖς ἀσωμάτοις ἀνακειμένων· κατὰ μὲν γὰρ τὸ ἐν τὰττεται τὸ λεγόμενον ἐν γεωμετρίᾳ σημεῖον, κατὰ δὲ τὰ δύο γραμμῆ, διότι ῥύσει μὲν ἐνὸς δυνάς, ῥύσει δὲ σημεῖου συνίσταται γραμμῆ· γραμμῆ δ' ἔστι μήκος ἀπλατές· πλάτους δὲ προσγενομένου γίνεται ἐπιφάνεια, ἡ τέτακται κατὰ τριάδα· ἐπιφάνεια δὲ πρὸς τὴν τοῦ στερεοῦ φύσιν ἐνὸς δεῖ τοῦ βάθους, ὃ προστεθὲν τριάδι γίνεται τετράς. ὅθεν καὶ μέγα χρῆμα συμβέβηκεν εἶναι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον, ὃς ἐκ τῆς ἀσωμάτου καὶ νοητῆς οὐσίας ἠγαγεν εἰς ἔννοϊαν ἡμᾶς τριχῆ διαστατοῦ σώματος τοῦ φύσει πρῶτον αἰσθητοῦ. 50. ὁ δὲ μὴ συνείς τὸ λεγόμενον ἕκ τινος παιδιᾶς εἴσεται πάνυ συνήθους. οἱ καρνατίζοντες εἰώθασιν τρία ἐν ἐπιπέδῳ κάρνα προτιθέντες ἐπιφέρειν ἓν, σχῆμα πυραμοειδὲς ἀπογεννῶντες· τὸ μὲν οὖν ἐν ἐπιπέδῳ τρίγωνον ἴσταται μέχρι τριάδος, τὸ δ' ἐπιτεθὲν τετράδα μὲν ἐν ἀριθμοῖς, ἐν δὲ σχήμασι πυραμίδα γεννᾷ, στερεὸν ἤδη σῶμα. 51. πρὸς δὲ τούτοις οὐδ' ἐκείνο ἀγνοητέον, ὅτι πρῶτος ἀριθμῶν ὁ τέτταρα τετράγωνός ἐστιν ἰσάκις ἴσος, μέτρον δικαιοσύνης καὶ ἰσότητος, καὶ ὅτι μόνος ἐκ τῶν αὐτῶν καὶ συνθέσει καὶ δυνάμει πέφυκε γεννᾶσθαι, συνθέσει μὲν ἐκ δυοῖν καὶ δυοῖν, δυνάμει δὲ πάλιν ἐκ τοῦ δις δύο, πάγκαλόν τι συμφωνίας εἶδος ἐπιδεικνύμενος, ὃ μηδενὶ τῶν ἄλλων ἀριθμῶν συμβέβηκεν· αὐτίκα γοῦν ὁ ἕξ συντιθέμενος ἐκ δυοῖν τριάδων οὐκέτι γεννᾶται πολυπλασιασθειςῶν, ἀλλ' ἕτερος, ὁ ἐννέα. 52. πολλὰς δὲ καὶ ἄλλας κέχρηται δυνάμει τετράς, ἃς ἀκριβέστερον καὶ ἐν τῷ περὶ αὐτῆς ἰδίῳ λόγῳ προσυποδεικτέον. ἀπόχρη δὲ κάκεῖνο προσθεῖναι, ὅτι καὶ τῆ τοῦ παντός οὐρανοῦ τε καὶ κόσμου γενέσει γέγονεν ἀρχή· τὰ γὰρ τέτταρα στοιχεῖα, ἐξ ὧν τότε τὸ πᾶν ἐδημιουργήθη, καθάπερ ἀπὸ πηγῆς ἐρρῆ τῆς ἐν ἀριθμοῖς τετράδος· καὶ πρὸς τούτοις αἱ ἐτήσιοι ὥραι τέτταρες αἱ ζῶων καὶ φυτῶν αἰτιαὶ γενέσεως, τετραχῆ τοῦ ἐνιαυτοῦ διανεμηθέντος εἰς χειμῶνα καὶ ἔαρ καὶ θέρος καὶ μετόπωρον.

XVII

53. Τοσαύτης οὖν ἀξιοθένης ἐν τῇ φύσει προνομίας τοῦ λεχθέντος ἀριθμοῦ, κατὰ τὸ ἀναγκαῖον ὁ ποιητῆς διεκόσμησε τὸν οὐρανὸν τετράδι παγκάλῳ καὶ θεοειδισταῶ κόσμῳ τοῖς φωσφόροις ἄστροις· εἰδὼς τε ὅτι τῶν ὄντων ἄριστον τὸ φῶς ἔστιν, ἡ ὄργανον αὐτὸ τῆς ἀρίστης τῶν αἰσθήσεων ὁράσεως ἀπέφαινε· ὅπερ γὰρ νοῦς ἐν ψυχῇ, τοῦτ' ὀφθαλμὸς ἐν σώματι· βλέπει γὰρ ἐκάτερος, ὁ μὲν τὰ νοητά, ὁ δὲ τὰ αἰσθητά· χρεῖος δὲ ὁ μὲν νοῦς ἐπιστήμης εἰς τὸ γνωρίσαι τὰ ἀσώματα, ὀφθαλμὸς δὲ φωτὸς εἰς τὴν τῶν σωμάτων ἀντίληψιν, ὃ πολλῶν μὲν καὶ ἄλλων ἀγαθῶν αἰτίον γέγονεν ἀνθρώποις, διαφερόντως δὲ τοῦ μεγίστου, φιλοσοφίας· 54. ὑπὸ γὰρ φωτὸς ἄνω παραπεμφθεῖσα ἡ ὄρασις καὶ κατιδοῦσα φύσιν ἀστέρων καὶ κινήσιν αὐτῶν ἐναρμόνιον, ἀπλανῶν τε καὶ πλανήτων εὖ διατεταγμένας περιφοράς, τῶν μὲν κατὰ ταῦτα καὶ ὡσαύτως περιπολούντων, τῶν δ' ἀνομοίως τε καὶ ὑπεναντίως διτταῖς περιόδοις

χρωμένων, χορείας τε πάντων ἔμμελεις νόμοις τοῖς μουσικῆς τελείας διακεκοσμημένας, ἄλεκτον ἔμπαρῆχε τῆ ψυχῇ τέρψιν τε καὶ ἡδονήν· ἢ δ' ἔστιωμένη θεαμάτων ἐπαλλήλων, ἐξ ἑτέρων γὰρ ἦν ἕτερα, πολλὴν ἀπληστίαν εἶχε τοῦ θεωρεῖν· εἶθ', οἷα φιλεῖ, προσπεριεργάζετο, τίς ἢ τῶν ὁρατῶν δὴ τούτων οὐσία καὶ εἰ ἀγένητοι πεφύκασιν ἢ γενέσεως ἔλαβον ἀρχὴν καὶ τίς ὁ τρόπος τῆς κινήσεως καὶ τίνες αἱ αἰτίαι δι' ὧν ἕκαστα οἰκονομεῖται· ἐκ δὲ τῆς τούτων ζητήσεως τὸ φιλοσοφίας συνέστη γένος, οὐ τελειότερον ἀγαθὸν οὐκ ἦλθεν εἰς τὸν ἀνθρώπινον βίον.

XVIII

55. πρὸς δὴ τὴν τοῦ νοητοῦ φωτὸς ἰδέαν ἐκείνην ἀπιδῶν, ἢ λέλεκται κατὰ τὸν ἀσώματον κόσμον, ἐδημιούργει τοὺς αἰσθητοὺς ἀστέρας, ἀγάλματα θεῖα καὶ περικαλλέστατα, οὓς ὥσπερ ἐν ἱερῷ καθαρωτάτῳ τῆς σωματικῆς οὐσίας ἴδρυνε τῷ οὐρανῷ, πολλῶν χάριν· ἑνὸς μὲν τοῦ φωσφορεῖν, ἑτέρου δὲ σημείων, εἶτα καιρῶν τῶν περὶ τὰς ἐτησίους ὥρας, καὶ ἐπὶ πᾶσιν ἡμερῶν μηνῶν ἐνιαυτῶν, ἃ δὴ καὶ μέτρα χρόνου γέγονε καὶ τὴν ἀριθμοῦ φύσιν ἐγέννησεν. 56. οἷαν δ' ἕκαστον παρέχεται τῶν εἰρημένων χρεῖαν τε καὶ ὠφέλειαν, δηλὸν μὲν ἐκ τῆς ἐναργείας, πρὸς δ' ἀκριβεστέραν κατάληψιν οὐκ ἄτοπον ἴσως καὶ λόγῳ τάληθές ἰχνηλατῆσαι. τοῦ δὴ σύμπαντος χρόνου διανεμηθέντος εἰς δύο τμήματα, ἡμέραν τε καὶ νύκτα, τῆς μὲν ἡμέρας τὸ κράτος ὁ πατὴρ ἀνεδίδου τῷ ἡλίῳ, οἷα μεγάλῳ βασιλεῖ, τῆς δὲ νυκτὸς σελήνῃ καὶ τῷ πλήθει τῶν ἄλλων ἀστέρων. 57. τὸ δὲ μέγεθος τῆς περὶ τὸν ἥλιον δυνάμεως καὶ ἀρχῆς ἐμφανεστάτην πίστιν ἔχει τὴν λεχθεῖσαν ἤδη· εἷς γὰρ ὢν καὶ μόνος ἰδίᾳ καὶ καθ' αὐτὸν ἡμισυ τμήμα τοῦ σύμπαντος χρόνου ἰκεκλήρωται τὴν ἡμέραν, οἱ δ' ἄλλοι πάντες μετὰ σελήνης θάτερον ὁ κέκληται νύξ· καὶ τοῦ μὲν ἀνατείλαντος αἱ φαντασίαι τῶν τοσοῦτων ἀστέρων οὐκ ἀμαυροῦνται μόνον, ἀλλὰ καὶ ἀφανίζονται τῆ τοῦ φέγγους ἀναχύσει, καταδύντος δὲ τὰς ἰδίας ἄρχονται διαφαίνεσθαι ἀθρόοι ποιότητας.

XIX

58. γεγόνασι δ' ὅπερ αὐτὸς εἶπεν οὐ μόνον, ἵνα φῶς ἐκπέμπωσιν ἐπὶ γῆν, ἀλλὰ καὶ ὅπως σημεῖα μελλόντων προφαίνωσιν· ἢ γὰρ ἀνατολαῖς αὐτῶν ἢ δύσεσιν ἢ ἐκλείψεσιν ἢ πάλιν ἐπιτολαῖς ἢ ἀποκρύψεσιν ἢ ταῖς ἄλλαις περὶ τὰς κινήσεις διαφοραῖς ἀνθρώποι τὰ ἀποβησόμενα στοχάζονται, καρπῶν φορὰς καὶ ἀφορίας, ζῶων τε γενέσεις καὶ φθοράς, αἰθρίας καὶ νεφώσεις, νηνεμίας καὶ βίας πνευμάτων, ποταμῶν πλημμύρας καὶ κενώσεις, θαλάττης ἠρεμίας καὶ κλύδωνα, ὠρῶν τῶν ἐτησίων ὑπαλλαγὰς ἢ θέρους χειμαίνοντος ἢ χειμῶνος φλέγοντος ἢ ἔαρος μετοπωρίζοντος ἢ μετοπώρου ἐαρίζοντος. 59. ἤδη δὲ καὶ κλόνον καὶ σεισμὸν γῆς ἐκ τῶν κατ' οὐρανὸν κινήσεων στοχασμῷ προεσήμηναν τινες καὶ μυρία ἄλλα τῶν ἀθησετέρων, ὡς ἀψευδέστατα λελέχθαι ὅτι “γεγόνασιν εἰς σημεῖα” οἱ ἀστέρες, προσέτι μέντοι καὶ “εἰς καιροὺς” (Gen. 1, 14)· καιροὺς δὲ τὰς ἐτησίους ὥρας ὑπείληφεν εἶναι, καὶ μήποτ' εἰκότως· ἔννοια γὰρ καιροῦ τίς ἂν εἴη πλὴν χρόνος κατορθώσεως; αἱ δ' ὥραι πάντα τελεσφοροῦσαι κατορθοῦσι, σποράς καὶ φυτείας καρπῶν καὶ ζῶων γενέσεις τε καὶ αὐξήσεις. 60. γεγόνασι δὲ καὶ πρὸς μέτρα χρόνων· ἡλίου γὰρ καὶ σελήνης καὶ τῶν ἄλλων τεταγμέναις περιόδοις ἡμέραι καὶ μῆνες καὶ ἐνιαυτοὶ συνέστησαν. εὐθύς τε τὸ χρησιμώτατον, ἢ ἀριθμοῦ φύσις, ἐδείχθη, χρόνου παραφήναντος αὐτήν· ἐκ γὰρ μιᾶς ἡμέρας τὸ ἐν καὶ ἐκ δυοῖν τὰ δύο καὶ ἐκ τριῶν τὰ τρία καὶ ἐκ μηνὸς τὰ τριάκοντα καὶ ἐξ ἐνιαυτοῦ τὸ ἰσάριθμον ταῖς ἐκ δώδεκα μηνῶν ἡμέραις πλήθος καὶ ἐξ ἀπείρου χρόνου ὁ ἀπείρος ἀριθμὸς. 61. εἰς τοσαύτας καὶ οὕτως ἀναγκαίας διατείνουσιν ὠφελείας αἱ τῶν κατ' οὐρανὸν φύσεις τε καὶ κινήσεις ἀστέρων· εἰς πόσα δ' ἄλλα φαίην ἂν ἔγωγε τῶν ἡμῖν μὲν ἀδηλουμένων – οὐ γὰρ πάντα τῷ θνητῷ γένει γνῶριμα –, πρὸς δὲ τὴν τοῦ ὄλου συνεργοῦντων διαμονήν, ἃ θεσμοῖς καὶ νόμοις, οὓς ὥρισεν ὁ θεὸς ἀκινήτους ἐν τῷ παντί, συμβαίνει πάντη τε καὶ πάντως ἐπιτελεῖσθαι.

XX

62. Γῆς δὲ καὶ οὐρανοῦ διακοσμηθέντων τοῖς προσήκουσι κόσμοις, τῆς μὲν τριάδι, τοῦ δ' ὡς ἐλέχθη τετραδί, τὰ θνητὰ γένη ζωοπλαστεῖν ἐνεχείρει, τὴν ἀρχὴν ἀπὸ τῶν ἐνύδρων ποιούμενος ἡμέρα ἰ

πέμπτη, νομίσας οὐδὲν οὕτως ἕτερον ἑτέρω συγγενές ὡς ζώοις πεντάδα. διαφέρει γὰρ ἔμψυχα ἀψύχων οὐδενὶ μᾶλλον ἢ αἰσθήσει πενταχῆ δὲ τμητὸν αἰσθησις, εἰς ὄρασιν, εἰς ἀκοήν, εἰς γεῦσιν, εἰς ὄσφρησιν, εἰς ἀφήν· ἐκάστη μέντοι προσέειμεν ὁ ποιῶν καὶ ἐξαιρέτους ὕλας καὶ κριτήριον ἴδιον, ᾧ δικάσει τὰ ὑποπίπτοντα· χρώματα μὲν [ἦ] ὄρασις, φωνὰς δὲ ἀκοή, χυλοὺς δὲ γεῦσις, καὶ ὄσφρησις ἀτμούς, μαλακότητος δὲ καὶ σκληρότητας καὶ ὅσα θερμὰ ἢ ψυχρὰ λειότητάς τε καὶ τραχύτητας ἀφή. **63.** παντοῖα οὖν ἰχθύων γένη καὶ κητῶν κελεύει συνίστασθαι κατὰ τόπους διαφέροντα καὶ τοῖς μεγέθεσι καὶ ταῖς ποιότησιν· ἄλλα γὰρ ἐν ἄλλοις πελάγεσιν, ἔστι δ' ὅτε καὶ ταυτὰ· πλὴν οὐ πανταχοῦ πάντα διεπλάττετο, καὶ μήποτ' εἰκότως· χαίρει γὰρ τὰ μὲν τινα τεναγῶδει καὶ οὐ πάνυ βαθείᾳ θαλάττῃ, τὰ δ' ὑποδρόμοις καὶ λιμέσι μήτ' ἐπὶ γῆν ἀνέρπειν μήτε πόρρω γῆς ἐπινήχασθαι δυνάμενα, τὰ δὲ κατὰ μέσον καὶ βαθὺ πέλαγος διαιτώμενα τὰς προκεχυμένας ἄκρας ἢ νήσους ἢ πέτρας ἐκτρέπεται· καὶ τὰ μὲν εὐδία καὶ γαλήνη σφριγᾶ, τὰ δὲ κλύδωνι καὶ κυματώσει· ταῖς γὰρ συνεχέσι πληγαῖς γυμναζόμενα καὶ βία τὴν φορὰν ἀνωθοῦντα κραταιότερά τέ ἐστι καὶ πιαίνεται μᾶλλον. εὐθύς δὲ καὶ τὰ γένη τῶν πτηνῶν ἐδημιούργει ὡς ἀδελφὰ τῶν καθ' ὕδατος – ἐκάτερα γὰρ νηκτὰ – μηδεμίαν ἰδέαν τῶν ἀεροπόρων ἀτελῆ καταλιπῶν.

XXI

64. Ἦδη δ' ὕδατος καὶ ἀέρος τὰ προσήκοντα τῶν ζῶων γένη καθάπερ τινὰ κληρὸν οἰκεῖον ἀπειληφότων, πάλιν ἐκάλει τὴν γῆν εἰς τὴν τοῦ ὑπολειφθέντος μέρους γένεσιν – ὑπολέλειπτο δὲ μετὰ τὰ φυτὰ ζῶων τὰ χερσαῖα – καὶ φησιν· ἐξαγαγέτω ἡ γῆ κτήνη καὶ θηρία καὶ ἔρπετὰ καθ' ἕκαστον γένος (Gen. 1, 24). ἡ δὲ τὰ προσταχθέντα αὐτίκα ἀνίησι τῇ τε κατασκευῇ διαφέροντα καὶ ταῖς ῥώμασι καὶ ταῖς ἐνυπαρχούσαις βλαπτικαῖς ἢ ὠφελητικαῖς δυνάμεσιν. **65.** ἐπὶ δὲ πᾶσιν ἐποίει τὸν ἄνθρωπον· ὃν δὲ τρόπον, μικρὸν ὕστερον ἐρῶ πρότερον ἐκεῖνο δηλώσας, ὅτι παγκάλῳ τῷ τῆς ἀκολουθίας εἰρμῶ κέχρηται, καθ' ἣν ὑφηγήσατο ζωογονίαν. ψυχῆς γὰρ ἡ μὲν ἀργωτάτη καὶ ἥκιστα τετυπωμένη τῷ γένει τῶν ἰχθύων προσκεκλήρωται, ἡ δ' ἀκριβεστάτη καὶ κατὰ πάντα ἀρίστη τῷ τῶν ἀνθρώπων, ἡ δ' ἀμφοῖν μεθόριος τῷ τῶν χερσαίων καὶ ἀεροπόρων· αὕτη γὰρ αἰσθητικώτερα μὲν ἐστὶ τῆς ἐν ἰχθύσιν, ἀμυδροτέρα δὲ τῆς ἐν ἀνθρώποις. **66.** διὸ ἰ τῶν ἐμψύχων πρῶτους ἐγέννησεν ἰχθύας πλέον μετέχοντας σωματικῆς ἢ ψυχικῆς οὐσίας, τρόπον τινὰ ζῶα καὶ οὐ ζῶα, κινήτὰ ἀψύχα, πρὸς αὐτὸ μόνον τὴν τῶν σωμάτων διαμοιρῆν παρασπαρέντος αὐτοῖς τοῦ ψυχοειδοῦς, καθάπερ φασι τοὺς ἄλλας τοῖς κρέασιν, ἵνα μὴ ῥαδίως φθείροιντο· μετὰ δὲ τοὺς ἰχθύας τὰ πτηνὰ καὶ χερσαῖα· ἤδη γὰρ ταυτὰ αἰσθητικώτερα καὶ διὰ τῆς κατασκευῆς ἐμφαίνοντα τρανοτέρας τὰς τῆς ψυχώσεως ιδιότητας· ἐπὶ δὲ πᾶσιν, ὡς ἐλέχθη, τὸν ἄνθρωπον, ᾧ νοῦν ἐξαίρετον ἐδωρεῖτο, ψυχῆς τινα ψυχὴν καθάπερ κόρην ἐν ὀφθαλμῷ· καὶ γὰρ ταύτην οἱ τὰς φύσεις τῶν πραγμάτων ἀκριβέστερον ἐρευνῶντες ὀφθαλμοῦ λέγουσιν ὀφθαλμὸν εἶναι.

XXII

67. Τότε μὲν οὖν ἅμα πάντα συνίστατο. συνισταμένων δ' ὁμοῦ πάντων, ἡ τάξις ἀναγκαίως λόγῳ ὑπεγράφετο διὰ τὴν ἐσομένην αὐθις ἐξ ἀλλήλων γένεσιν. ἐν δὲ τοῖς κατὰ μέρος γινομένοις τάξις ἢ δ' ἐστίν, ἀρχεσθαι μὲν ἀπὸ τοῦ φαυλοτάτου τὴν φύσιν, λήγειν δ' εἰς τὸ πάντων ἄριστον· τί δὲ τοῦτ' ἐστὶ δηλωτέον. τὸ σπέρμα τῶν ζῶων γενέσεως ἀρχὴν εἶναι συμβέβηκε· τοῦθ' ὡς ἔστι φαυλότατον εὐοικὸς ἀφρῶ, θεωρεῖται· ἀλλ' ὅταν εἰς τὴν μήτραν καταβληθὲν στηρίσῃ, κίνησιν εὐθύς λαβὼν εἰς φύσιν τρέπεται· φύσις δὲ βέλτιον σπέρματος, ἐπεὶ καὶ κίνησις ἡρεμίας ἐν γενητοῖς· ἡ δ' οἷα τεχνίτης ἢ κυριώτερον εἰπεῖν ἀνεπίληπτος τέχνη ζωοπλαστεῖ τὴν μὲν ὑγρὰν οὐσίαν εἰς τὰ τοῦ σώματος μέλη καὶ μέρη διανέμουσα, τὴν δὲ πνευματικὴν εἰς τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις τὴν τε θρεπτικὴν καὶ τὴν αἰσθητικὴν· τὴν γὰρ τοῦ λογισμοῦ τανῦν ὑπερθετέον διὰ τοὺς φάσκοντας θύραθεν αὐτὸν ἐπεισιέναι θεῖον καὶ αἰδίων ὄντα. **68.** οὐκοῦν ἤρξατο μὲν ἀπὸ σπέρματος εὐτελοῦς ἢ φύσις, ἔληξε δ' εἰς τὸ τιμιώτατον, τὴν ζῶου καὶ ἀνθρώπου κατασκευὴν. ταυτὸ δὲ τοῦτο καὶ ἐπὶ τῆς τοῦ παντὸς γενέσεως συμβέβηκεν· ἡνίκα γὰρ ζῶα διαπλάττειν ἔδοξε τῷ δημιουργῷ, τὰ μὲν πρῶτα τῇ τάξει φαυλοτέρᾳ πῶς ἦν, ἰχθύες, τὰ δ' ὕστατα ἄριστα, ἄνθρωποι, τὰ δ' ἄλλα μέσα τῶν ἄκρων, ἀμείνω μὲν τῶν προτέρων, χείρω δὲ τῶν ἐτέρων, χερσαῖα καὶ πτηνὰ.

XXIII

69. μετὰ δὴ τὰλλα πάντα, καθάπερ ἐλέχθη, τὸν ἀνθρώπον φησι γεγενῆσθαι κατ' εἰκόνα θεοῦ καὶ καθ' ὁμοίωσιν (Gen. 1, 26): πάνυ καλῶς, ἐμφερέστερον γὰρ οὐδὲν γηγενές ἀνθρώπου θεῶ. τὴν δ' ἐμφέριαν μὴδεις εἰκαζέτω σώματος χαρακτηρί· οὔτε γὰρ ἀνθρωπόμορφος ὁ θεὸς οὔτε θεοειδὲς τὸ ἀνθρώπειον ἰσῶμα. ἡ δὲ εἰκὼν λέλεκται κατὰ τὸν τῆς ψυχῆς ἡγεμόνα νοῦν· πρὸς γὰρ ἓνα τὸν τῶν ὅλων ἐκεῖνον ὡς ἂν ἀρχέτυπον ὁ ἐν ἐκάστῳ τῶν κατὰ μέρος ἀπεικονίσθη, τρόπον τινὰ θεὸς ὢν τοῦ φέροντος καὶ ἀγαματοφοροῦντος αὐτόν· ὃν γὰρ ἔχει λόγον ὁ μέγας ἡγεμὼν ἐν ἅπαντι τῷ κόσμῳ, τοῦτον ὡς ἔοικε καὶ ὁ ἀνθρώπινος νοῦς ἐν ἀνθρώπῳ ἀόρατός τε γὰρ ἐστὶν αὐτὸς τὰ πάντα ὁρῶν καὶ ἀδηλον ἔχει τὴν οὐσίαν τὰς τῶν ἄλλων καταλαμβάνων· καὶ τέχναις καὶ ἐπιστήμασι πολυσχιδεῖς ἀνατέμνων ὁδοὺς λεωφόρους ἀπάσας διὰ γῆς ἔρχεται καὶ θαλάττης τὰ ἐν ἐκατέρῃ φύσει διερευνώμενος· 70. καὶ πάλιν πτηνὸς ἀρθεῖς καὶ τὸν ἀέρα καὶ τὰ τούτου παθήματα κατασκεψάμενος ἀνωτέρω φέρεται πρὸς αἰθέρα καὶ τὰς οὐρανοῦ περιόδους, πλανήτων τε καὶ ἀπλανῶν χορείαις συμπεριποληθεῖς κατὰ τοὺς μουσικῆς τελείας νόμους, ἐπόμενος ἔρωτι σοφίας ποδηγετοῦντι, πᾶσαν τὴν αἰσθητὴν οὐσίαν ὑπερκύψας, ἐνταῦθα ἐφίεται τῆς νοητῆς· 71. καὶ ὢν εἶδεν ἐνταῦθα αἰσθητῶν ἐν ἐκείνῃ τὰ παραδείγματα καὶ τὰς ἰδέας θεασάμενος, ὑπερβάλλοντα κάλλη, μέθη νηφαλίῳ κατασχεθεῖς ὥσπερ οἱ κορυβαντιῶντες ἐνθουσιᾷ, ἐτέρου γεμισθεῖς ἰμέρου καὶ πόθου βελτίονος, ὑφ' οὗ πρὸς τὴν ἄκραν ἀψίδα παραπεμφθεῖς τῶν νοητῶν ἐπ' αὐτὸν ἰέναι δοκεῖ τὸν μέγαν βασιλέα· γλιχομένου δ' ἰδεῖν, ἀθροῦ φωτὸς ἄκρατοι καὶ ἀμιγεῖς αὐγαὶ χειμάρρου τρόπον ἐκχέονται, ὡς ταῖς μαρμαρυγαῖς τὸ τῆς διανοίας ὄμμα σκοτοδιναῖν. ἐπεὶ δ' οὐ σύμπασα εἰκὼν ἐμφερῆς ἀρχετύπῳ παραδείγματι, πολλοὶ δ' εἰσὶν ἀνόμοιοι, προσεπεσημήνατο εἰπὼν τῷ κατ' εἰκόνα τὸ καθ' ὁμοίωσιν εἰς ἔμφασιν ἀκριβοῦς ἐκμαγείου τρανὸν τύπον ἔχοντος.

XXIV

72. Ἀπορήσειε δ' ἂν τις οὐκ ἀπὸ σκοποῦ, τί δήποτε τὴν ἀνθρώπου μόνου γένεσιν οὐχ ἐνὶ δημιουργῶ καθάπερ τὰλλα ἀνέθηκεν, ἀλλ' ὥσανεὶ πλείοσιν· εἰσάγει γὰρ τὸν πατέρα τῶν ὅλων ταυτὶ λέγοντα· “ποιήσωμεν ἀνθρώπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν”. μὴ γὰρ χρεῖός ἐστιν, εἴποίμ' ἂν, οὔτινοσοῦν, ᾧ πάντα ὑπήκοα; ἢ τὸν μὲν οὐρανὸν ἡνίκα ἐποίει καὶ τὴν γῆν καὶ τὴν θάλατταν, οὐδενὸς ἐδεήθη τοῦ συνεργήσοντος, ἀνθρώπον δὲ βραχὺ ζῶον οὕτως καὶ ἐπίκηρον οὐχ οἷός τε ἦν δίχα συμπράξεως ἐτέρων αὐτὸς ἀφ' ἑαυτοῦ κατασκευάσασθαι; τὴν μὲν οὖν ἀληθεστάτην αἰτίαν θεὸν ἀνάγκη μόνον εἰδέναι, τὴν δ' εἰκότι στοχασμῶ πιθανὴν καὶ εὐλογον εἶναι δοκοῦσαν οὐκ ἀποκρυπτέον. ἰ ἔστι δὲ ἡδε. 73. τῶν ὄντων τὰ μὲν οὐτ' ἀρετῆς οὔτε κακίας μετέχει, ὥσπερ φυτὰ καὶ ζῶα ἄλογα, τὰ μὲν ὅτι ἄψυχα τέ ἐστι καὶ ἀφαντάστῳ φύσει διοικεῖται, τὰ δ' ὅτι νοῦν καὶ λόγον ἐκτέμνεται· κακίας δὲ καὶ ἀρετῆς ὡς ἂν οἶκος νοῦς καὶ λόγος, ᾧ πεφύκασιν ἐνδαιτιᾶσθαι· τὰ δ' αὖ μόνης κεκοινώνηκεν ἀρετῆς ἀμέτοχα πάσης ὄντα κακίας, ὥσπερ οἱ ἀστέρες· οὗτοι γὰρ ζῶα τε εἶναι λέγονται καὶ ζῶα νοερά, μᾶλλον δὲ νοῦς αὐτὸς ἕκαστος, ὅλος δι' ὅλων σπουδαῖος καὶ παντὸς ἀνεπίδεκτος κακοῦ· τὰ δὲ τῆς μικτῆς ἐστι φύσεως, ὥσπερ ἀνθρώπος, ὃς ἐπιδέχεται τὰναντία, φρόνησιν καὶ ἀφροσύνην, σωφροσύνην καὶ ἀκολασίαν, ἀνδρείαν καὶ δειλίαν, δικαιοσύνην καὶ ἀδικίαν, καὶ συνελόντι φράσαι ἀγαθὰ καὶ κακά, καλὰ καὶ αἰσχρὰ, ἀρετὴν καὶ κακίαν. 74. τῷ δὴ πάντων πατρὶ θεῷ τὰ μὲν σπουδαῖα δι' αὐτοῦ μόνου ποιεῖν οἰκειότατον ἦν ἔνεκα τῆς πρὸς αὐτὸν συγγενείας, τὰ δὲ ἀδιάφορα οὐκ ἀλλότριον, ἐπειδὴ καὶ ταῦτα τῆς ἐχθρᾶς αὐτῷ κακίας ἀμοιρεῖ, τὰ δὲ μικτὰ τῇ μὲν οἰκείῳ τῇ δ' ἀνοίκειον, οἰκείον μὲν ἔνεκα τῆς ἀνακεκραμένης βελτίονος ἰδέας, ἀνοίκειον δὲ ἔνεκα τῆς ἐναντίας καὶ χειρόνος. 75. διὰ τοῦτ' ἐπὶ μόνης τῆς ἀνθρώπου γενέσεώς φησιν ὅτι εἶπεν ὁ θεὸς “ποιήσωμεν”, ὅπερ ἐμφαίνει συμπαράληψιν ἐτέρων ὡς ἂν συνεργῶν, ἵνα ταῖς μὲν ἀνεπιλήπτοις βουλαῖς τε καὶ πράξεσιν ἀνθρώπου κατορθοῦντος ἐπιγράφεται θεὸς ὁ πάντων ἡγεμὼν, ταῖς δ' ἐναντίαις ἕτεροι τῶν ὑπηκόων· ἔδει γὰρ ἀναίτιον εἶναι κακοῦ τὸν πατέρα τοῖς ἐκγόνοις· κακὸν δ' ἢ κακία καὶ αἰ κατὰ κακίαν ἐνέργειαι. 76. πάνυ δὲ καλῶς τὸ γένος ἀνθρώπου εἰπὼν διεκρίνε τὰ εἶδη φήσας ἄρρεν τε καὶ θῆλυ δεδημιουργῆσθαι, μήπω τῶν ἐν μέρει μορφήν λαβόντων, ἐπειδὴ τὰ προσεχέστατα τῶν εἰδῶν ἐνυπάρχει τῷ γένει καὶ ὥσπερ ἐν κατόπτρῳ διαφαίνεται τοῖς ὀξὺ καθορᾶν δυναμένοις.

XXV

! 77. Επιζητήσει δ' ἂν τις τὴν αἰτίαν, δι' ἣν ὑστατόν ἐστιν ἄνθρωπος τῆς τοῦ κόσμου γενέσεως· ἐφ' ἅπασιν γὰρ τοῖς ἄλλοις αὐτὸν ὁ ποιητὴς καὶ πατήρ, ὡσπερ αἱ ἱεραὶ γραφαὶ μνηύουσιν, εἰργάσατο. λέγουσιν οὖν οἱ τοῖς νόμοις ἐπὶ πλέον ἐμβαθύναντες καὶ τὰ κατ' αὐτούς ὡς ἐνὶ μάλιστα μετὰ πάσης ἐξετάσεως ἀκριβοῦντες, ὅτι τῆς αὐτοῦ συγγενείας μεταδούς ὁ θεὸς ἄνθρωπον τῆς λογικῆς, ἥτις ἀρίστη δωρεῶν ἦν, οὐδὲ τῶν ἄλλων ἐφθόνησεν, ἀλλ' ὡς οἰκειοτάτῳ καὶ φιλάτῳ ζῶν τὰ ἐν κόσμῳ πάντα προητοιμάσατο βουλευθεὶς γενόμενον αὐτὸν μηδενὸς ἀπορηῆσαι τῶν πρὸς τε τὸ ζῆν καὶ τὸ εὖ ζῆν ὧν τὸ μὲν παρασκευάζουσιν αἱ χορηγίαι καὶ ἀφθονίαι τῶν πρὸς ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ ἡ θεωρία τῶν κατ' οὐρανόν, ἀφ' ἧς πληχθεὶς ὁ νοῦς ἔρωτα καὶ πόθον ἔσχε τῆς τούτων ἐπιστήμης· ὅθεν τὸ φιλοσοφίας ἀνεβλάστησε γένος, ὑφ' οὗ καίτοι θνητὸς ὢν ἄνθρωπος ἀπαθανατίζεται. 78. καθάπερ οὖν οἱ ἐστιάτορες οὐ πρότερον ἐπὶ δεῖπνον καλοῦσιν ἢ τὰ πρὸς εὐωχίαν πάντα εὐτρεπίσαι καὶ οἱ τοὺς γυμνικούς ἀγῶνας καὶ σκηνικούς τιθέντες, πρὶν συναγαγεῖν τοὺς θεατὰς εἰς τε τὰ θέατρα καὶ τὰ στάδια, εὐτρεπίζουσιν ἀγωνιστῶν καὶ θεαμάτων καὶ ἀκουσμάτων πλήθος, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ τῶν ὄλων ἡγεμῶν οἷά τις ἀθλοθέτης καὶ ἐστιάτωρ ἄνθρωπον καλεῖν μέλλων ἐπὶ τε εὐωχίαν καὶ θεωρίαν τὰ εἰς ἑκάτερον εἶδος προετρεπίσατο, ἴν' εἰς τὸν κόσμον εἰσελθὼν εὐθὺς εὖρη καὶ συμπόσιον καὶ θέατρον ἱερώτατον, τὸ μὲν ἀπάντων πλήρες ὅσα γῆ καὶ ποταμοὶ καὶ θάλαττα καὶ ἀἴρ φέρουσιν εἰς χρῆσιν καὶ ἀπόλαυσιν, τὸ δὲ παντοίων θεαμάτων, ἃ καταπληκτικωτάτας μὲν ἔχει τὰς οὐσίας, καταπληκτικωτάτας δὲ τὰς ποιότητας, θαυμασιωτάτας δὲ τὰς κινήσεις καὶ χορείας ἐν τάξεσιν ἡρμοσμέναις καὶ ἀριθμῶν ἀναλογίαις καὶ περιόδων συμφωνίαις· ἐν αἷς ἀπάσαις τὴν ἀρχέτυπον καὶ ἀληθῆ καὶ παραδειγματικὴν μουσικὴν οὐκ ἂν ἀμαρτάνοι τις εἶναι λέγων, ἀφ' ἧς οἱ μετὰ ταῦτα ἄνθρωποι γραψάμενοι <ἐν> ταῖς ἑαυτῶν ψυχαῖς τὰς εἰκόνας ἀναγκαιοτάτην καὶ ὠφελιμωτάτην τέχνην τῷ βίῳ παρέδωσαν.

XXVI

79. ἦδε μὲν αἰτία πρώτη, δι' ἣν ἄνθρωπος ἐφ' ἅπασιν γεγενῆσθαι δοκεῖ δευτέραν δ' οὐκ ἀπὸ σκοποῦ λεκτέον. ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει τὰς εἰς τὸ ζῆν παρασκευὰς ἀπάσας εὗρεν ἄνθρωπος, εἰς διδασκαλίαν τῶν ἔπειτα, μόνον οὐκ ἀντικρὺς βρώσης τῆς φύσεως, ὅτι μιμούμενοι τὸν ἀρχηγέτην τοῦ γένους ἀπόνως καὶ ἀταλαιπώρως ἐν ἀφθονωτάτῃ τῶν ἀναγκαίων εὐπορίᾳ διάξουσιν. τουτὶ δὲ συμβήσεται, ἵ ἐὰν μήτε αἱ ἄλλοι ἡδοναὶ ψυχῆς δυναστεύσωσι γαστριμαργίαν καὶ λαγνείαν ἐπιτειχίσασαι μήτε αἱ δόξης ἢ χρημάτων ἢ ἀρχῆς ἐπιθυμίαι τὸ τοῦ βίου κράτος ἀνάψωνται μήτε στείλωσι καὶ κάμψωσι διάνοιαν αἱ λυπαὶ μῆθ' ὁ κακὸς σύμβουλος φόβος τὰς ἐπὶ τὰ σπουδαῖα τῶν ἔργων ὀρμὰς ἀναχαιτίσῃ μῆτ' ἀφροσύνη καὶ δειλία καὶ ἀδικία καὶ τὸ τῶν ἄλλων κακιῶν ἀμήχανον πλήθος ἐπιθηται. 80. νυνὶ μὲν γὰρ πάντων ὅσα λέλεκται παρενημερησάντων καὶ τῶν ἀνθρώπων ἀνέδην ἐκκεχυμένων εἰς τε τὰ πάθη καὶ τὰς ἀκράτορας καὶ ὑπαιτίους ἄς οὐδ' εἰπεῖν θέμις ὀρέξεις, ἀπαντᾶται δίκη προσήκουσα τιμωρὸς ἀσεβῶν ἐπιτηδευμάτων· ἔστι δ' ἡ δίκη τὸ τῶν ἀναγκαίων δυσπόριστον· μόλις γὰρ ἀνατέμνοντες τὴν πεδιάδα καὶ πηγῶν ῥεῖθρα καὶ ποταμῶν ἐποχετεύοντες σπεύροντές τε καὶ φυτεύοντες καὶ τὸν γεωπόνων κάματον μεθ' ἡμέραν καὶ νύκτωρ ἀτρυτῶς ἐκδεχόμενοι δι' ἔτους συγκομίζουσι τὰ ἐπιτήδεια καὶ ταῦτ' ἔστιν ὅτε λυπρὰ καὶ οὐ πάνυ διαρκῆ διὰ πολλὰς βλαβέντα αἰτίας· ἡ γὰρ ὄμβρων ἐπαλλήλων φορὰι κατέσυραν ἢ χαλάζης βᾶρος ἐπενεχθείσης ἀθρόως κατέκλασεν ἢ χιῶν περιέψυξεν ἢ βία πνευμάτων ῥίζαις αὐταῖς ἀνέτρεψε· πολλὰ γὰρ ὕδωρ καὶ ἀἴρ εἰς ἀγονίαν καρπῶν νεωτερίζουσιν. 81. εἰ δὲ σωφροσύνη μὲν ἐξευμαρισθεῖεν αἱ ἄμετροι τῶν παθῶν ὀρμαί, δικαιοσύνη δὲ αἱ περὶ τὰδικεῖν σπουδαῖ τε καὶ φιλοτιμίαι καὶ συνελόντι φράσαι ταῖς ἀρεταῖς καὶ ταῖς κατ' ἀρετὰς ἐνεργείαις αἱ κακίαι καὶ αἱ κατ' αὐτὰς ἀνήνυτοι πράξεις, ἀνηρημένοι μὲν τοῦ πολέμου τοῦ κατὰ ψυχὴν, ὃς ἀψευδῶς ἐστὶ πολέμων ἀργαλεώτατος καὶ βαρύτερος, εἰρήνης δ' ἐπισχούσης καὶ ταῖς ἐν ἡμῖν δυνάμεσιν εὐνομίαν παρασκευαζούσης ἡσυχῆ τε καὶ πράως, ἐλπὶς ἂν ἦν τὸν θεὸν ἄτε φιλάρετον καὶ φιλόκαλον καὶ προσέτι φιλόανθρωπον τὰγαθὰ αὐτόματα παρασχεῖν ἐξ ἑτοίμου τῷ γένει· δῆλον γὰρ ὡς εὐμαρέστερον τοῦ τὰ μὴ ὄντα εἰς τὸ εἶναι παραγαγεῖν τὸ τὴν ἐκ τῶν ὄντων φορὰν ἄνευ τέχνης γεωργικῆς ἐπιδαψιλεύσασθαι. δευτέρα μὲν αἰτία ἦδε λελέχθω, τρίτη δ' ἐστὶ τοιάδε.

XXVII

82. ἀρχὴν καὶ τέλος τῶν γεγονότων ὁ θεὸς ἀρμόσασθαι διανοηθεὶς ὡς ἀναγκαῖα καὶ φίλτατα ἀρχὴν μὲν οὐρανὸν ἐποίει, τέλος δὲ ἄνθρωπον, τὸν μὲν τῶν ἐν αἰσθητοῖς ἀφθάρτων τελειότατον, τὸν δὲ τῶν γηγενῶν καὶ φθαρτῶν ἄριστον, βραχύν, ἰ εἰ δεῖ τάληθές εἰπεῖν, οὐρανὸν πολλὰς ἐν αὐτῷ φύσεις ἀστεροειδεῖς ἀγαματοφοροῦντα τέχναις καὶ ἐπιστήμαις καὶ τοῖς καθ' ἑκάστην ἀρετὴν ἀοιδίμοις θεωρήμασιν· ἐπειδὴ γὰρ ἐναντία φύσει τὸ τε φθαρτὸν καὶ τὸ ἀφθαρτὸν, εἶδους ἐκατέρου τὸ κάλλιστον ἀρχὴ καὶ τέλει προσένειμεν, ἀρχὴ μὲν οὐρανόν, ὡς ἐλέχθη, τέλει δὲ ἄνθρωπον.

XXVIII

83. ἐπὶ πᾶσι μέντοι κάκεῖνο λέγεται πρὸς ἀπόδοσιν αἰτίας ἀναγκαίας. ἔδει πάντων γεγονότων ὕστατον φῦναι τὸν ἄνθρωπον, ἵνα τελευταῖος ἐξαπιναιῶς τοῖς ἄλλοις ζῴοις ἐπιφανεῖς ἐμποιῆση κατάπληξιν· ἔμελλε γὰρ ἰδόντα πρῶτον τεθηπέναι καὶ προσκυνεῖν ὡς ἂν ἡγεμόνα φύσει καὶ δεσπότην· διὸ καὶ θεασάμενα πάντα διὰ πάντων ἡμερώθη καὶ ὅσα τὰς φύσεις ἀγριώτατα κατὰ τὴν πρώτην εὐθύς πρόσσοψιν ἐγένετο χειροθεήσαστα, τὰς μὲν ἀτιθάσους λύττας ἐπιδεικνύμενα κατ' ἀλλήλων, εἰς δὲ μόνον τὸν ἄνθρωπον τιθασεῦόμενα. 84. παρ' ἣν αἰτίαν καὶ γεννήσας αὐτὸν ὁ πατὴρ ἡγεμονικὸν φύσει ζῶον οὐκ ἔργω μόνον ἀλλὰ καὶ τῇ διὰ λόγου χειροτονία καθίστη τῶν ὑπὸ σελήνην ἀπάντων βασιλέα χειρσαίων καὶ ἐνύδρων καὶ ἀεροπόρων· ὅσα γὰρ θνητὰ ἐν τοῖς τρισὶ στοιχείοις γῆ ὕδατι ἀέρι πάντα ὑπέταττεν αὐτῷ, τὰ κατ' οὐρανὸν ὑπεξελόμενος ἄτε θειοτέρας μοίρας ἐπιλαχόντα. πίστις δὲ τῆς ἀρχῆς ἐναργεστάτη τὰ φαινόμενα· θρεμμάτων ἔστιν ὅτε πλήθη μυρία πρὸς ἀνδρὸς ἑνὸς ἄγεται τοῦ τυχόντος οὐθ' ὄπλοφοροῦντος οὔτε σίδηρον οὔτε τι τῶν ἀμυντηρίων ἐπιφερομένου, διφθέραν δ' αὐτὸ μόνον ἔχοντος σκεπαστήριον καὶ βακτηρίαν ἕνεκα τοῦ διασημῆναί τε καὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις εἰ κάμοι στηρίσασθαι· 85. τὰς γοῦν πολυζῴους ἀγέλας προβάτων αἰγῶν βοῶν ἄγει ποιμὴν αἰπόλος βουκόλος, ἄνθρωποι μὴδὲ τοῖς σώμασιν ἐρρωμένοι καὶ σφριγῶντες, ὡς ἕνεκα γοῦν εὐεξίας ἐμποιῆσαι τοῖς ἰδοῦσι κατάπληξιν· καὶ αἰ τσοαῦται τῶν τοσοῦτων ἀλκαῖ τε καὶ δυνάμεις εὐοπλοῦντων – ἔχουσι γὰρ τὰς ἐκ φύσεως παρασκευὰς αἷς ἀμύνονται – καθάπερ δούλοι δεσπότην κατεπτήχασιν καὶ τὰ προσταττόμενα δρῶσιν· ταῦροι μὲν καταζεύγνυνται πρὸς ἄροτον γῆς καὶ βαθείας αὐλακας ἀνατέμνοντες δι' ἡμέρας, ἔστι δ' ὅτε <καὶ νυκτός>, μακρὸν δόλιχον ἀποτεινοῦσι γεωπόνου τινὸς ἐφεστῶτος· κριοὶ δὲ βριθόντες βαθέσι μαλλοῖς ὑπόποκοι κατὰ τὴν ἕαρος ὥραν ὑπὸ ποιμένος κελευσθέντες ἴστανται μετ' ἡρεμίας ἢ καὶ ἡσυχῆ κατακλινέοντες ἐμπαρέχουσιν ἀποκείρασθαι τὸ ἔριον ἐθιζόμενοι καθάπερ αἱ πόλεις τὸν ἐτήσιον ἀποδιδόναι ἰ δασμὸν τῷ φύσει βασιλεῖ· 86. καὶ μὴν τὸ γε θυμικώτατον ζῶον ἵππος ῥαδίως [ἄγεται] χαλιναγωγηθεὶς, ἵνα μὴ σκιρτῶν ἀφηνιάζη, καὶ τὰ νῶτα κοιλάνας εὐ μάλα πρὸς τὸ εὐέδρον δέχεται τὸν ἔποχον καὶ μετέωρον ἀναβαστάσας ὀξύτατα θεῖ σπουδάζων, εἰς οὓς ἂν ἐπείγηται γίνεσθαι τόπους ἐκεῖνος, ἀφικνεῖσθαι καὶ διακομίζεῖν· ὁ δ' ἐφιδρυμένος ἀνευ καμάτων κατὰ πολλὴν ἡσυχίαν ἐτέρου σώματι καὶ ποσὶν ἀνύτει τὸν δρόμον.

XXIX

87. πολλὰ δ' ἂν ἔχοι τις λέγειν ἕτερα βουλόμενος ἀπομηκύνειν εἰς ἔνδειξιν τοῦ μὴδὲν ἀπελευθεριάζειν ὑπεξηρημένον τῆς ἀνθρώπου ἡγεμονίας· δείγματός δ' ἕνεκα καὶ τὰ ῥηθέντα ἀρκεῖ. χρὴ μέντοι μὴδ' ἐκεῖνο ἀγνοεῖν ὅτι οὐ παρ' ὅσον ὕστατον γέγονεν ἄνθρωπος διὰ τὴν τάξιν ἠλάττωται. 88. μάρτυρες δ' ἡνίοχοι καὶ κυβερνήται· οἱ μὲν γὰρ ὑστερίζοντες τῶν ὑποζυγίων καὶ κατόπιν αὐτῶν ἐξεταζόμενοι ἢ ἂν ἐθέλωσιν αὐτὰ ἄγουσι τῶν ἡνίων ἐνειλημμένοι καὶ τοτὲ μὲν ἐφίεντες πρὸς ὄξυν δρόμον τοτὲ δ' ἀναχαιτίζοντες, εἰ φορᾶ τοῦ δέοντος πλείονι θεοῖ· οἱ δ' αὖ κυβερνήται πρὸς τὸ τῆς νεῶς ἔσχατον χωρίον πρῦμναν παρελθόντες πάντων ὡς ἔπος εἰπεῖν εἰσὶν ἄριστοι τῶν ἐμπλεόντων, ἄτε τῆς νεῶς καὶ τῶν ἐν αὐτῇ τὴν σωτηρίαν ἐν χειρὶ ταῖς αὐτῶν ἔχοντες. ἡνίοχον δὲ τίνα καὶ κυβερνήτην ἐφ' ἅπασιν ὁ ποιητὴς ἐδημιούργει τὸν ἄνθρωπον, ἵνα ἡνιοχῆ καὶ κυβερνᾷ τὰ περιγεία ζῴων καὶ φυτῶν λαβῶν τὴν ἐπιμέλειαν οἷα τις ὑπαρχος τοῦ πρώτου καὶ μεγάλου βασιλέως.

XXX

89. Ἐπεὶ δ' ὁ σύμπας κόσμος ἐτελειώθη κατὰ τὴν ἑξάδος ἀριθμοῦ τελείου φύσιν, τὴν ἐπιούσαν ἡμέραν ἐβδόμην ἐσέμνυνεν ὁ πατὴρ ἐπαινέσας καὶ ἀγίαν προσειπών· ἑορτὴ γὰρ οὐ μιᾶς πόλεως ἢ χώρας ἐστὶν ἀλλὰ τοῦ παντός, ἦν κυρίως ἄξιον καὶ μόνην πάνδημον ὀνομάζειν καὶ τοῦ κόσμου γενέθλιον. 90. τὴν δ' ἐβδομάδος φύσιν οὐκ οἶδ' εἶ τις ἰκανῶς ἂν ὑμνήσαι δύναίτο παντός οὔσαν λόγου κρείττονα· οὐ μὴν ὅτι θαυμασιωτέρα τῶν περὶ αὐτῆς λεγομένων ἐστὶ, διὰ τοῦθ' ἡσυχαστέον, ἀλλ' ἐπιτολμητέον, εἰ καὶ μὴ πάντα μηδὲ τὰ κυριώτατα οἷόν τε, τὰ γοῦν ταῖς ἡμετέραις διανοίαις ἐφικτὰ δηλώσαι. 91. διχῶς ἐβδομάς λέγεται, ἢ μὲν ἐντὸς δεκάδος, ἣτις ἐπτάκις μονάδι μόνῃ μετρεῖται συνεστῶσα ἐκ μονάδων ἐπτά, ἢ δ' ἐκτὸς δεκάδος, ἀριθμὸς οὗ πάντως ἀρχὴ μονὰς κατὰ τοὺς διπλασίους ἢ τριπλασίους ἢ συνόλως ἀναλογούντας ἀριθμούς, ὡς ἔχει ὁ ἐξηκοντατέσσαρα ἰ καὶ ὁ ἐπτακόσια εικοσιεννέα, ὁ μὲν κατὰ τὸν ἀπὸ μονάδος διπλάσιον παραυξηθεὶς, ὁ δ' αὖ κατὰ τὸν τριπλάσιον. ἐκάτερον δὲ εἶδος οὐ παρέργως ἐπισκεπτέον. 92. τὸ μὲν δὴ δεύτερον ἐμφανεστάτην ἔχει προνομίαν· αἰεὶ γὰρ ὁ ἀπὸ μονάδος συντιθέμενος ἐν διπλασίοις ἢ τριπλασίοις ἢ συνόλως ἀναλογούσιν ἑβδομος ἀριθμὸς κύβος τε καὶ τετράγωνός ἐστιν, ἀμφοτέρω τὰ εἶδη περιέχων τῆς τε ἀσωμάτου καὶ σωματικῆς οὐσίας, τῆς μὲν ἀσωμάτου κατὰ τὴν ἐπίπεδον ἦν ἀποτελοῦσι τετράγωνοι, τῆς δὲ σωματικῆς κατὰ τὴν στερεάν ἦν ἀποτελοῦσι κύβοι. 93. σαφεστάτη δ' οἱ λεχθέντες ἀριθμοὶ πίστις· αὐτίκα ὁ ἀπὸ μονάδος ἐν διπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς ἑβδομος, ὁ τέσσαρα καὶ ἐξήκοντα, τετράγωνος μὲν ἐστὶν ὀκτάκις ὀκτῶ πολυπλασιασθέντων, κύβος δὲ τεσσάρων ἐπὶ τέσσαρα τετράκις· καὶ πάλιν ὁ ἐν τριπλασίονι λόγῳ παραυξηθεὶς ἀπὸ μονάδος ἑβδομος, ὁ ἐπτακόσια εικοσιεννέα, τετράγωνος μὲν πολυπλασιασθέντος ἐφ' αὐτὸν τοῦ ἐπτά καὶ εἴκοσι, κύβος δὲ τοῦ ἐννέα ἐφ' αὐτὸν ἐννάκις. 94. καὶ αἰεὶ τὸν ἑβδομον ποιούμενός τις ἀντὶ μονάδος ἀρχὴν καὶ παραύξων κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἄχρις ἐβδομάδος εὐρήσει πάντως τὸν παραυξηθέντα κύβον τε καὶ τετράγωνον· ἀπὸ γοῦν τοῦ ἐξηκοντατέσσαρα ὁ συντεθεὶς ἐν διπλασίονι λόγῳ γεννήσει ἑβδομον τὸν τετρακισχίλια καὶ ἐνενηκονταέξ, τετράγωνον ὁμοῦ καὶ κύβον, τετράγωνον μὲν αὐτὸν πλευρὰν ἔχοντα τὸν ἐξηκοντατέσσαρα, κύβον δὲ τὸν ἑκκαίδεκα.

XXXI

95. μεταβατέον δὲ καὶ ἐπὶ θάτερον ἐβδομάδος εἶδος τὸ περιεχόμενον ἐν δεκάδι, θαυμαστήν ἐπιδεικνύμενον καὶ οὐκ ἐλάττονα τοῦ προτέρου φύσιν. αὐτίκα συνέστηκε τὰ ἐπτά ἐξ ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τεττάρων ἐχόντων δύο λόγους ἀρμονικωτάτους, τὸν τε διπλάσιον καὶ τετραπλάσιον, τὸν μὲν τὴν διὰ πασῶν συμφωνίαν, τὸν δὲ τετραπλάσιον τὴν δις διὰ πασῶν ἀποτελοῦντα. περιέχει δὲ καὶ διαιρέσεις ἄλλας ζυγάδην τρόπον τινὰ συνεστῶσας ἐβδομάς· διαιρεῖται γὰρ πρῶτον μὲν εἰς μονάδα καὶ ἑξάδα, ἔπειτα εἰς δυάδα καὶ πεντάδα, καὶ τελευταῖον εἰς τριάδα καὶ τετράδα. 96. μουσικωτάτη δὲ καὶ ἡ τούτων ἀναλογία τῶν ἀριθμῶν· τὰ μὲν γὰρ ἐξ πρὸς ἑν ἔχει λόγον ἑξαπλάσιον, ὁ δ' ἑξαπλάσιος λόγος τὸ μέγιστον ἐν τοῖς οὖσι ποιεῖ διάστημα, ᾧ διέστηκε τὸ ὀξύτατον ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου, καθάπερ ἀποδείξομεν, ὅταν ἀπὸ τῶν ἀριθμῶν μετέλθωμεν ἐπὶ τὸν ἐν ἀρμονίαις λόγον· τὰ δὲ πέντε πρὸς δύο πλείστην ἐν ἀρμονίᾳ δύναμιν ἐπιδείκνυται σχεδὸν ἐνάμιλλον τῇ διὰ πασῶν, ὅπερ ἐν τῇ κανονικῇ θεωρίᾳ σαφέστατα παρίσταται· τὰ δὲ τέσσαρα πρὸς τρία ἰ τὴν πρώτην ἀρμονίαν ἀποτελεῖ τὴν ἐπίτριτον, ἣτις ἐστὶ διὰ τεσσάρων.

XXXII

97. ἐπιδείκνυται δὲ καὶ ἕτερον κάλλος αὐτῆς ἐβδομάς ἱερώτατον νοηθῆναι. συνεστῶσα γὰρ ἐκ τριάδος καὶ τετράδος τὸ ἐν τοῖς οὖσιν ἀκλινὲς καὶ ὀρθὸν φύσει παρέχεται· ὃν δὲ τρόπον, δηλωτέον. τὸ ὀρθογώνιον τρίγωνον, ὅπερ ἐστὶν ἀρχὴ ποιότητων, ἐξ ἀριθμῶν συνέστηκε τοῦ τρία καὶ τέσσαρα καὶ πέντε· τὰ δὲ τρία καὶ τέσσαρα, ἅπερ ἐστὶν ἐβδομάδος οὐσία, τὴν ὀρθὴν γωνίαν ἀποτελεῖ ἢ μὲν γὰρ ἀμβλεῖα καὶ ὀξεία τὸ ἀνώμαλον καὶ ἄτακτον καὶ ἄνισον ἐμφαίνουσιν· ἀμβλυτέρα γὰρ καὶ ὀξύτερα γίνεται ἕτερα ἕτερας· ὀρθὴ δ' οὐκ ἐπιδέχεται σύγκρισιν οὐδ' ὀρθοτέρα γίνεται παρ' ἕτερον, ἀλλ' ἐν ὁμοίῳ μένει τὴν ἰδίαν φύσιν οὐποτ' ἀλλάττουσα. εἰ δὴ τὸ μὲν ὀρθογώνιον τρίγωνον σχημάτων καὶ ποιότητων ἐστὶν ἀρχὴ, τούτου δὲ τὸ ἀναγκαιότατον, τὴν ὀρθὴν γωνίαν, ἢ οὐσία τῆς ἐβδομάδος

παρέχεται, τριάς ὁμοῦ καὶ τετράς, νομίζοιτ' ἂν εἰκότως ἦδε πηγὴ παντὸς σχήματος καὶ πάσης ποιότητος. 98. πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις κάκεινο λέγοιτ' ἂν δεόντως, ὅτι τὰ μὲν τρία ἐπιπέδου σχήματός ἐστιν ἀριθμὸς – ἐπειδὴ σημεῖον μὲν κατὰ μονάδα, γραμμὴ δὲ κατὰ δυάδα, ἐπίπεδον δὲ κατὰ τριάδα τέτακται – , τὰ δὲ τέσσαρα στερεοῦ κατὰ τὴν τοῦ ἑνὸς πρόσθεσιν, βάθους ἐπιπέδῳ προστεθέντος· ἐξ οὗ δῆλόν ἐστιν ὅτι ἡ τῆς ἑβδομάδος οὐσία γεωμετρίας καὶ στερεομετρίας ἀρχὴ καὶ συνελόντι φράσαι ἀσωμάτων ὁμοῦ καὶ σωμάτων.

XXXIII

99. Τοσοῦτο δ' ἐν ἑβδομάδι πέφυκεν εἶναι τὸ ἱεροπρεπές, ὥστ' ἐξαίρετον ἔχει λόγον παρὰ τοὺς ἐν δεκάδι πάντα ἀριθμούς· ἐκείνων γὰρ οἱ μὲν γεννῶσιν οὐ γεννώμενοι, οἱ δὲ γεννῶνται μὲν, οὐ γεννῶσι δέ, οἱ δὲ ἀμφότερα καὶ γεννῶσι καὶ γεννῶνται· μόνη δ' ἑβδομάς ἐν οὐδενὶ μέρει θεωρεῖται. τὴν δ' ὑπόσχεσιν ἀποδείξει βεβαιωτέον. τὸ μὲν οὖν ἐν γεννᾷ τοὺς ἐξῆς ἅπαντας ἀριθμούς ὑπ' οὐδενὸς γεννώμενον τὸ παράπαν· τὰ δ' ὀκτῶ γεννᾶται μὲν ὑπὸ τοῦ δις τέσσαρα, γεννᾷ δ' οὐδένα τῶν ἐν δεκάδι· ὁ δ' αὖ τέσσαρα τὴν ἀμφοῖν καὶ γονέων καὶ ἐκγόνων ἔχει τάξιν· γεννᾷ μὲν γὰρ τὸν ὀκτῶ δις γενόμενος, γεννᾶται δὲ ὑπὸ τοῦ δις δύο. 100. μόνος δ' ὡς ἔφην ὁ ἑπτὰ οὔτε γεννᾷν πέφυκεν οὔτε γεννᾶσθαι. δι' ἣν ἰ αἰτίαν οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τὸν ἀριθμὸν τοῦτον ἐξομοιοῦσι τῇ ἀμῆτορι Νίκη καὶ Παρθένῳ, ἣν ἐκ τῆς τοῦ Διὸς κεφαλῆς ἀναφανῆναι λόγος ἔχει, οἱ δὲ Πυθαγόρειοι τῷ ἡγεμόνι τῶν συμπάντων· τὸ γὰρ μῆτε γεννῶν μῆτε γεννώμενον ἀκίνητον μένει· ἐν κινήσει γὰρ ἡ γένεσις, ἐπεὶ <καὶ τὸ γεννῶν> καὶ τὸ γεννώμενον οὐκ ἄνευ κινήσεως, τὸ μὲν ἵνα γεννήσῃ, τὸ δὲ ἵνα γεννηθῇ· μόνον δ' οὔτε κινεῖ οὔτε κινούμενον ὁ πρεσβύτερος ἄρχων καὶ ἡγεμῶν, οὗ λέγοιτ' ἂν προσηκόντως εἰκῶν ἑβδομάς. μαρτυρεῖ δέ μου τῷ λόγῳ καὶ Φιλόλαος ἐν τούτοις· “Ἔστι γὰρ, φησὶν, ἡγεμῶν καὶ ἄρχων ἀπάντων θεὸς εἷς αἰεὶ ὢν, μόνιμος, ἀκίνητος, αὐτὸς αὐτῷ ὅμοιος, ἕτερος τῶν ἄλλων.”

XXXIV

101. ἐν μὲν οὖν τοῖς νοητοῖς τὸ ἀκίνητον καὶ ἀπαθὲς ἐπιδείκνυται ἑβδομάς, ἐν δὲ τοῖς αἰσθητοῖς μεγάλην καὶ συνεκτικωτάτην δύναμιν, *** οἷς τὰ ἐπίγεια πάντα πέφυκε βελτιοῦσθαι, σελήνης τε περιόδοις. ὄν δὲ τρόπον, ἐπισκεπτέον. ἀπὸ μονάδος συντεθεὶς ἐξῆς ὁ ἑπτὰ ἀριθμὸς γεννᾷ τὸν ὀκτῶ καὶ εἴκοσι τέλειον καὶ τοῖς αὐτοῦ μέρεσιν ἰσοῦμενον· ὁ δὲ γεννηθεὶς ἀριθμὸς ἀποκαταστατικός ἐστι σελήνης, ἀφ' οὗ ἤρξατο σχήματος λαμβάνειν αὐξήσιν αἰσθητῶς, εἰς ἐκεῖνο κατὰ μείωσιν ἀνακαμπτούσης· αὐξεται μὲν γὰρ ἀπὸ τῆς πρώτης μηνοειδοῦς ἐπιλάμψεως ἄχρι διχοτόμου ἡμέραις ἑπτὰ, εἴθ' ἑτέραις τοσαύταις πλησιφαῆς γίνεται καὶ πάλιν ὑποστρέφει διαυλοδρομοῦσα τὴν αὐτὴν ὁδόν, ἀπὸ μὲν τῆς πλησιφαοῦς ἐπὶ τὴν διχότομον ἑπτὰ πάλιν ἡμέραις, εἴτ' ἀπὸ ταύτης ἐπὶ τὴν μηνοειδῆ ταῖς ἴσαις· ἐξ ὧν ὁ λεχθεὶς ἀριθμὸς συμπεπλήρωται.

102. Καλεῖται δ' ἡ ἑβδομάς ὑπὸ τῶν κυρίως τοῖς ὀνόμασιν εἰωθότων χρῆσθαι καὶ τελεσφόρος, ἐπειδὴ ταύτῃ τελεσφορεῖται τὰ σύμπαντα. τεκμηριώσαιτο δ' ἂν τις ἐκ τοῦ πᾶν σῶμα ὀργανικὸν τρισὶ μὲν κεχρησθαι διαστάσεσι, μήκει πλάτει καὶ βάθει, τέτταρσι δὲ πέρασι, σημείῳ καὶ γραμμῇ καὶ ἐπιφανείᾳ καὶ στερεῷ, δι' ὧν συντεθέντων ἀποτελεῖται ἑβδομάς. ἀμήχανον δ' ἦν τὰ σώματα ἑβδομάδι μετρεῖσθαι κατὰ τὴν ἐκ διαστάσεων τριῶν καὶ περᾶτων τεττάρων σύνθεσιν, εἰ μὴ συνέβαινε τὰς τῶν πρώτων ἀριθμῶν ιδέας ἑνὸς καὶ δυοῖν καὶ τριῶν καὶ τεττάρων, οἷς θεμελιούται δεκάς, ἑβδομάδος φύσιν περιέχειν· οἱ γὰρ λεχθέντες ἀριθμοὶ τέσσαρας μὲν ἔχουσιν ὄρους, τὸν πρῶτον, τὸν δευτέρου, τὸν τρίτον, τὸν τέταρτον, διαστάσεις δὲ τρεῖς· πρώτη μὲν διάστασις ἰ ἢ ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐπὶ τὰ δύο, δευτέρα δὲ ἡ ἀπὸ τῶν δυοῖν ἐπὶ τὰ τρία, τρίτη δὲ ἡ ἀπὸ τῶν τριῶν ἐπὶ τὰ τέσσαρα.

XXXV

103. δίχα δὲ τῶν εἰρημένων ἐναργέστατα παριστᾶσι τὴν τελεσφόρον δύναμιν ἑβδομάδος καὶ αἱ ἐκ βρέφους ἄχρι γήρως ἀνθρώπων ἡλικία μετρούμεναι ταύτῃ· κατὰ μὲν οὖν τὴν πρώτην ἑπταετίαν ἐκφυσις ὀδόντων ἐστί· κατὰ δὲ τὴν δευτέραν καιρὸς τοῦ δύνασθαι προῖεσθαι σπέρμα γόνιμον· τρίτη δὲ

γενεῖων αὐξήσις καὶ τετάρτη πρὸς ἰσχὺν ἐπίδοσις· πέμπτη δ' αὖ γάμων ὥρα· ἕκτη δὲ συνέσεως ἀκμή· τῇ δὲ ἑβδόμη βελτίωσις ἀμφοῖν καὶ συναύξησις νοῦ καὶ λόγου· ὀγδόη δὲ ἢ ἐν ἑκατέρῳ τελείωσις· κατὰ δὲ τὴν ἑνάτην ἐπιείκεια καὶ πραότης τῶν παθῶν ἐπὶ πλέον ἡμερωθέντων· κατὰ δὲ τὴν δεκάτην τοῦ βίου τὸ εὐκταῖον τέλος, ἔτι τῶν ὀργανικῶν μελῶν συνεστηκότων· φιλεῖ γὰρ τὸ μακρὸν γῆρας ἕκαστον ὑποσκελίζει καὶ παραιεῖσθαι. **104.** τὰς ἡλικίας ταύτας ἀνέγραψε καὶ Σόλων ὁ τῶν Ἀθηναίων νομοθέτης ἐλεγείᾳ ποιήσας τάδε·

Παῖς μὲν ἄνηβος ἔων ἔτι νῆπιος ἕρκος ὀδόντων
φύσας ἐκβάλλει πρῶτον ἐν ἑπτ' ἔτεσιν·
τοὺς δ' ἑτέρους ὅτε δὴ τελέση θεὸς ἑπτ' ἐνιαυτούς,
ἥβης ἐκφαίνει σήματα γιγνομένης·
τῇ τρίτῃ δὲ γένειον ἀεξομένων ἔτι γυῖων
λαχνοῦται, χροίης ἄνθος ἀμειβομένης·
τῇ δὲ τετάρτῃ πᾶς τις ἐν ἑβδομάδ' ἔστιν ἄριστος
ἰσχύν, ἦν τ' ἄνδρες σήματ' ἔχουσ' ἀρετῆς·
πέμπτη δ' ὥριον ἄνδρα γάμου μεμνημένον εἶναι
καὶ παίδων ζητεῖν ἐξοπίσω γενεήν·
τῇ δ' ἕκτη περὶ πάντα καταρτύεται νόος ἀνδρός,
οὐδ' ἔρδειν ἔθ' ὁμῶς ἔργ' ἀπάλαμνα θέλει·
ἑπτὰ δὲ νοῦν καὶ γλῶσσαν ἐν ἑβδομάσιν μέγ' ἄριστος
ὀκτώ τ', ἀμφοτέρων τέσσαρα καὶ δέκ' ἔτη·
τῇ δ' ἑνάτῃ ἔτι μὴν δύναται, μαλακώτερα δ' αὐτοῦ
πρὸς μεγάλην ἀρετὴν γλῶσσά τε καὶ σοφίη·
τὴν δεκάτην δ' εἴ τις τελέσας κατὰ μέτρον ἵκοιτο,
οὐκ ἂν ἄωρος ἔων μοῖραν ἔχοι θανάτου.

XXXVI

105. Ὁ μὲν οὖν Σόλων ἑβδομάσι δέκα ταῖς εἰρημέναις καταριθμεῖ τὸν ἀνθρώπινον βίον. ὁ δ' ἰατρὸς Ἱπποκράτης ἡλικίας ἑπτὰ εἶναι φησι, παιδίου, ἢ παιδός, μειράκιου, νεανίσκου, ἀνδρός, πρεσβύτου, γέροντος, ταύτας δὲ μετρεῖσθαι μὲν ἑβδομάσιν, οὐ μὴν ταῖς κατὰ τὸ ἕξῃς. λέγει δ' οὕτως· “Ἐν ἀνθρώπου φύσει ἑπτὰ εἰσιν ὥραι, ἃς ἡλικίας καλέουσι, παιδίον, παῖς, μειράκιον, νεανίσκος, ἀνὴρ, πρεσβύτης, γέρων· καὶ παιδίον μὲν ἔστιν ἄχρις ἑπτὰ ἐτέων ὀδόντων ἐκβολῆς· παῖς δ' ἄχρι γονῆς ἐκφύσιος, ἔς τὰ δις ἑπτὰ· μειράκιον δ' ἄχρι γενεῖου λαχνώσιος, ἔς τὰ τρις ἑπτὰ· νεανίσκος δ' ἄχρις αὐξήσιος ὅλου τοῦ σώματος, ἔς τὰ τετράκις ἑπτὰ· ἀνὴρ δ' ἄχρις ἑνὸς δέοντος ἐτέων πεντήκοντα, ἔς τὰ ἑπτὰκις ἑπτὰ· πρεσβύτης δ' ἄχρις πεντήκοντα ἕξ, ἔς τὰ ἑπτὰκις ὀκτώ· τὸ δ' ἐντεῦθεν γέρων.”

106. λέγεται δὲ κάκεινο πρὸς διασύστασιν ἑβδομάδος ὡς θαυμαστὴν ἐχούσης ἐν τῇ φύσει τάξιν, ἐπεὶ συνέστηκεν ἐκ τριῶν καὶ τεττάρων· τὸν μὲν τρίτον ἀπὸ μονάδος, εἰ διπλασιάζοι τις, εὐρήσει τετράγωνον, τὸν δὲ τέταρτον κύβον, τὸν δ' ἐξ ἀμφοῖν ἑβδομον κύβον ὁμοῦ καὶ τετράγωνον· ὁ μὲν οὖν ἀπὸ μονάδος τρίτος ἐν διπλασίονι λόγῳ, <τέτταρα>, τετράγωνός ἐστιν, ὁ δὲ τέταρτος, ὀκτώ, κύβος, ὁ δὲ ἑβδομος, τέσσαρα πρὸς τοῖς ἑξήκοντα, κύβος ὁμοῦ καὶ τετράγωνος· ὡς εἶναι τελεσφόρον ὄντως τὸν ἑβδομον ἀριθμὸν, ἀμφοτέρας τὰς ἰσότητας καταγγέλλοντα τὴν τ' ἐπίπεδον διὰ τετραγώνου κατὰ τὴν πρὸς τριάδα συγγένειαν καὶ τὴν στερεὰν διὰ κύβου κατὰ τὴν πρὸς τετράδα οἰκειότητα· ἐκ τριάδος δὲ καὶ τετράδος ἑβδομάς.

XXXVII

107. Ἔστι δὲ οὐ τελεσφόρος μόνον, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔπος εἰπεῖν ἀρμονικωτάτη καὶ τρόπον τινὰ πηγὴ τοῦ καλλίστου διαγράμματος, ὃ πάσας μὲν τὰς ἀρμονίας, τὴν διὰ τεττάρων, τὴν διὰ πέντε, τὴν διὰ πασῶν,

πάσας δὲ τὰς ἀναλογίας, τὴν ἀριθμητικὴν, τὴν γεωμετρικὴν, ἔτι δὲ τὴν ἀρμονικὴν περιέχει. τὸ δὲ πλινθίον συνέστηκεν ἐκ τῶνδε τῶν ἀριθμῶν, ἕξ ὀκτῶ ἑννέα δώδεκα· ὁ μὲν ὀκτῶ πρὸς ἕξ ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ, καθ' ὃν ἢ διὰ τεττάρων ἀρμονία ἐστίν· ὁ δὲ ἑννέα πρὸς ἕξ ἐν ἡμιολίῳ, καθ' ὃν ἢ διὰ πέντε· ὁ δὲ δώδεκα πρὸς ἕξ ἐν διπλασίονι, καθ' ὃν ἢ διὰ πασῶν. **108.** ἔχει δὲ ὡς ἔλεγον καὶ τὰς ἀναλογίας πάσας· ἀριθμητικὴν μὲν ἐκ τῶν ἕξ καὶ ἑννέα καὶ δώδεκα· οἷς γὰρ ὑπερέχει ὁ μέσος τοῦ πρώτου τρισίν, τούτοις ὑπερέχεται ὑπὸ τοῦ τελευταίου· γεωμετρικὴν δὲ ἐκ τῶν τεσσάρων· ὃν γὰρ λόγον ἔχει τὰ ὀκτῶ πρὸς ἕξ, ἰ τοῦτον τὰ δώδεκα πρὸς ἑννέα· ὁ δὲ λόγος ἐπιτρίτος· ἀρμονικὴν δὲ ἐκ τριῶν, τοῦ ἕξ καὶ ὀκτῶ καὶ δώδεκα. **109.** ἀρμονικῆς δ' ἀναλογίας διττὴ κρίσις· μία μὲν, ὅταν ὃν λόγον ἔχει ὁ ἔσχατος πρὸς τὸν πρῶτον τοῦτον ἔχη ἢ ὑπεροχὴ ἢ ὑπερέχει ὁ ἔσχατος τοῦ μέσου πρὸς τὴν ὑπεροχὴν ἢ ὑπερέχεται ὑπὸ τοῦ μέσου ὁ πρῶτος. ἐναργεστάτην δὲ πίστιν λάβοι τις ἂν ἐκ τῶν προκειμένων ἀριθμῶν, τοῦ ἕξ καὶ ὀκτῶ καὶ δώδεκα· ὁ μὲν γὰρ τελευταῖος τοῦ πρώτου διπλασίος, ἢ δ' ὑπεροχὴ πάλιν διπλασία· τὰ μὲν γὰρ δώδεκα τῶν ὀκτῶ τέτταρσιν ὑπερέχει, τὰ δὲ ὀκτῶ τῶν ἕξ δυσί· τὰ δὲ τέσσαρα τῶν δυοῖν διπλασία. **110.** ἑτέρα δὲ βάσανος τῆς ἀρμονικῆς ἀναλογίας, ὅταν ὁ μέσος τῶν ἄκρων ἴσῳ μορίῳ <καὶ> ὑπερέχη καὶ ὑπερέχηται· ὁ γὰρ ὄγδοος μέσος ὢν ὑπερέχει μὲν τοῦ πρώτου τρίτῳ μορίῳ· ὑφαιρεθέντων γὰρ τῶν ἕξ, τὰ λοιπὰ δύο τρίτον ἐστὶ τοῦ πρώτου· ὑπερέχεται δ' ὑπὸ τοῦ τελευταίου τῷ ἴσῳ· εἰ γὰρ ὑφαιρεθῆι τῶν δώδεκα τὰ ὀκτῶ, τὰ λοιπὰ τέσσαρα γίνεται τοῦ τελευταίου τρίτον.

XXXVIII

111. Ταῦτα μὲν ἀναγκαίως περὶ σεμνότητος, ἣν ἔχει τὸ διάγραμμα ἢ πλινθίον ἢ ὅ τι χρὴ καλεῖν, προειρήσθω τοσαύτας ιδέας καὶ ἔτι πλείους ἑβδομάς ἐν ἀσωμάτοις καὶ νοητοῖς ἐπιδείκνυται. διατείνει δ' αὐτῆς ἢ φύσις καὶ ἐπὶ τὴν ὄρατὴν ἅπασαν οὐσίαν, οὐρανὸν καὶ γῆν, τὰ πέρατα τοῦ παντός, φθάσασα. τί γὰρ οὐ φιλέβδομον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ μέρος, ἔρωτι καὶ πόθῳ δαμασθὲν ἑβδομάδος; **112.** αὐτίκα τὸν οὐρανὸν φασὶν ἑπτὰ διεζῶσθαι κύκλοις, ὧν ὀνόματα εἶναι τάδε· ἀρκτικόν, ἀνταρκτικόν, θερινὸν τροπικόν, χειμερινὸν τροπικόν, ἰσημερινόν, ζωδιακόν, καὶ προσέτι γαλαξίαν· ὁ γὰρ ὀρίζων πάθος ἐστὶν ἡμέτερον, ὡς ἂν ὀξυωπίας ἔχη τις ἢ τούναντίον, ἀποτεμνομένης τῆς αἰσθήσεως τοτὲ μὲν ἐλάττω τοτὲ δὲ μείζω περιγραφῆν. **113.** οἱ γε μὴν πλάνητες, ἢ ἀντίρροπος στρατιὰ τῆ τῶν ἀπλανῶν, ἑπτὰ διακοσμοῦνται τάξεσι, πλείστην ἐπιδεικνύμενοι συμπάθειαν πρὸς ἀέρα καὶ γῆν· τὸν μὲν γὰρ εἰς τὰς ἑτησίους ἐπικαλουμένας ὥρας τρέπουσι καὶ μεταβάλλουσι καθ' ἑκάστην μυρίας ὅσας ἐμποιοῦντες μεταβολὰς νηγεμίαις, αἰθρίαις, νεφώσεσι, βίαις ἐξαισίσις πνευμάτων· πάλιν τε ποταμοὺς πλημμυροῦσι καὶ μειοῦσι καὶ πεδία λιμνάζουσι καὶ τούναντίον ἀφαναίνουσι καὶ πελαγῶν ἐργάζονται τροπὰς ἐξαναχωρούντων ἢ παλιρροίαις χρωμένων· εὐρεῖς γὰρ ἔστιν ὅτε κόλποι θαλάττης ὑποσυρείσης ἀμπώτεσι βαθύς ἐξαίφνης αἰγιαλός εἰσι καὶ μικρὸν ὕστερον ἀναχυθείσης πελάγη βαθύτατα οὐ βραχεΐαις ἰ ὀλκάσιν ἀλλὰ μυριοφόροις ναυσὶν ἐμπλεόμενα· καὶ μὲν δὴ τὰ ἐπίγεια πάντα, ζῶα τε αὐ καὶ φυτὰ καρποὺς γεννῶντα, αὖξουσι καὶ τελεσφοροῦσι τὴν ἐν ἑκάστοις φύσιν δολιχεύειν παρασκευάζοντες, ὡς νέα παλαιοῖς ἐπανθεῖν καὶ ἐπακμάζειν πρὸς χορηγίας ἀφθόνους τῶν δεομένων.

XXXIX

114. ἄρκτος γε μὴν, ἣν φασὶ πλωτήρων εἶναι προπομπόν, ἕξ ἑπτὰ ἀστέρων συνέστηκεν· εἰς ἣν ἀφορῶντες κυβερνήται τὰς ἐν θαλάττῃ μυρίας ὁδοὺς ἀνέτεμον ἀπίστῳ πράγματι καὶ μείζονι ἢ κατὰ φύσιν ἀνθρωπίνην ἐπιθέμενοι· στοχασμῷ γὰρ τῶν εἰρημένων ἀστέρων τὰς πρὶν ἀδηλουμένας χώρας ἀνεῦρον, νήσους μὲν οἱ τὴν ἠπειρον οἰκοῦντες, νησιῶται δὲ ἠπειρούς· ἔδει γὰρ ὑπὸ τοῦ καθαρωτάτου τῆς οὐσίας οὐρανοῦ ζῶα τῷ θεοφιλεστάτῳ γῆς ὁμοῦ καὶ θαλάττης ἀναδειχθῆναι τοὺς μυχοὺς ἀνθρώπων γένει. **115.** πρὸς δὲ τοῖς εἰρημένοις καὶ ὁ τῶν πλειάδων χορὸς ἀστέρων ἑβδομάδι συμπεπλήρωται, ὧν αἱ ἐπιτολαὶ καὶ ἀποκρύψεις μεγάλων ἀγαθῶν αἰτιαὶ γίνονται πᾶσι δυομένων μὲν γὰρ αὐλακες ἀνατέμνονται πρὸς σπόρον· ἡνίκα δ' ἂν μέλλωσιν ἐπιτέλλειν, ἄμητον εὐαγγελίζονται, καὶ ἐπιτεῖλασαι χαίροντας γεωπόνους πρὸς συγκομιδὴν τῶν ἀναγκαίων ἐγείρουσιν· οἱ δ' ἄσμενοι τὰς τροφὰς ἀποτίθενται πρὸς τὴν καθ' ἑκάστην ἡμέραν χρῆσιν. **116.** ὁ τε μέγας ἡγεμὼν ἡμέρας ἥλιος διττὰς καθ' ἑκάστον ἐνιαυτὸν ἀποτελῶν ἰσημερίας, ἔαρι καὶ μετοπώρῳ, τὴν μὲν ἑαρινὴν ἐν κριῶ, τὴν δὲ μετοπωρινὴν ἐν ζυγῶ, ἐναργεστάτην παρέχεται πίστιν τοῦ περὶ τὴν ἐβδόμην θεοπρεποῦς· ἑκατέρα γὰρ

τῶν ἰσημεριῶν ἑβδόμῳ γίνεται μηνί, καθ' ἃς καὶ ἑορτάζειν διείρηται νόμῳ τὰς μεγίστας καὶ δημοτελεστάτας ἑορτάς, ἐπειδήπερ ἀμφοτέραις τὰ ὅσα ἐκ γῆς τελειογονεῖται, ἕαρι μὲν ὁ τοῦ σίτου καρπὸς καὶ τῶν ἄλλων ὅσα σπαρτά, μετοπώρῳ δὲ ὁ τῆς ἀμπέλου καὶ τῶν ἄλλων πλείστων ἀκροδρούων.

XI

117. Ἐπεὶ δ' ἐκ τῶν οὐρανίων τὰ ἐπίγεια ἤρτηται κατὰ τινα φυσικὴν συμπάθειαν, ὁ τῆς ἑβδομάδος λόγος ἄνωθεν ἀρξάμενος κατέβη καὶ πρὸς ἡμᾶς τοῖς θνητοῖς γένεσιν ἐπιφοιτήσας. αὐτίκα τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τὸ δίχα τοῦ ἡγεμονικοῦ μέρος ἑπταχῆ σχίζεται, εἰς πέντε αἰσθήσεις καὶ τὸ φωνητήριον ὄργανον καὶ ἐπὶ πᾶσι τὸ γόνιμον· ἃ δὴ πάντα καθάπερ ἐν τοῖς θαύμασιν ὑπὸ τοῦ ἡγεμονικοῦ νευροσπαστούμενα τοτὲ μὲν ἡρεμεῖ τοτὲ δὲ κινεῖται τὰς ἀρμοστούσας σχέσεις καὶ κινήσεις ἕκαστον.

118. ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ σώματος εἰ τις ἐξετάζειν ἐπιχειρήσειε τὰ τ' ἐκτὸς καὶ ἐντὸς μέρη, καθ' ἑκάτερον ἑπτὰ εὐρήσει· τὰ μὲν οὖν ἐν φανερῷ ταῦτ' ἐστὶ κεφαλὴ, στέρνα, γαστήρ, ἰ διτταὶ χεῖρες, διτταὶ βάσεις· τὰ δ' ἐντὸς λεγόμενα σπλάγχνα στόμαχος, καρδία, πνεύμων, σπλήν, ἥπαρ, νεφροὶ δύο. **119.** πάλιν δ' αὐτὸ ἡγεμονικώτατον ἐν ζώῳ κεφαλὴ τοῖς ἀναγκαιοτάτοις ἑπτὰ χρῆται, δυσὶν ὀφθαλμοῖς, ἀκοαῖς ἴσαις, αὐλοῖς μυκτῆρος δυσὶν, ἑβδόμῳ στόματι, δι' οὗ γίνεται θνητῶν μὲν, ὡς ἔφη Πλάτων, εἰσοδος, ἕξοδος δ' ἀφθάρτων· ἐπεισέρχεται μὲν γὰρ αὐτῷ σιτία καὶ ποτά, φθαροῦ σώματος φθαρεταὶ τροφαί, λόγοι δ' ἐξίασιν ἀθανάτου ψυχῆς ἀθάνατοι νόμοι, δι' ὧν ὁ λογικὸς βίος κυβερνᾶται.

XLI

120. τὰ δὲ διὰ τῆς ἀρίστης τῶν αἰσθήσεων ὄψεως κρινόμενα μετέχει τοῦ ἀριθμοῦ κατὰ γένος· ἑπτὰ γὰρ ἐστὶ τὰ ὀρώμενα, σῶμα, διάστασις, σχῆμα, μέγεθος, χρῶμα, κίνησις, στάσις, καὶ παρὰ ταῦτα οὐδὲν ἕτερον. **121.** συμβέβηκε μέντοι καὶ τὰς τῆς φωνῆς μεταβολὰς ἀπάσας ἑπτὰ εἶναι, τὴν ὀξειαν, τὴν βαρεῖαν, τὴν περισπωμένην, καὶ τέταρτον δασύν φθόγγον καὶ ψιλὸν πέμπτον καὶ μακρὸν ἕκτον καὶ βραχὺν ἑβδομον. **122.** ἀλλὰ γὰρ καὶ κινήσεις ἑπτὰ εἶναι συμβέβηκε, τὴν ἄνω, τὴν κάτω, τὴν ἐπὶ δεξιᾷ, τὴν ἐπ' εὐώνυμα, τὴν πρόσω, τὴν κατόπιν, τὴν ἐν κύκλῳ, ἃς ἐν τοῖς μάλιστα τρανοῦσιν οἱ τὴν ὄρχησιν ἐπιδεικνύμενοι. **123.** φασὶ δὲ καὶ τὰς διὰ τοῦ σώματος ἐκκρίσεις ὑπεστάλθαι τῷ λεχθέντι ἀριθμῷ· διὰ μὲν γὰρ ὀφθαλμῶν δάκρυα προχεῖται, διὰ δὲ μυκτῆρων αἰ ἐκ κεφαλῆς καθάρσεις, διὰ δὲ στόματος ὁ ἀποπτύομενος σίελος· εἰσὶ δὲ καὶ διτταὶ δεξαμεναὶ πρὸς τὰς τῶν περιττωμάτων ἀποχετεύσεις, ἡ μὲν ἔμπροσθεν, ἡ δὲ κατόπιν· ἕκτη δ' ἐστὶν ἡ δι' ὄλου τοῦ σώματος ἐν ἰδρωτί προχύσις, καὶ <ἑβδόμη> ἡ φυσικωτάτη σπέρματος πρόεσις διὰ τῶν γεννητικῶν. **124.** φησὶ δὲ καὶ Ἰπποκράτης ὁ τῆς φύσεως ἐπιγνώμων ἐν ἑβδομάδι κρατύνεσθαι καὶ τὴν πῆξιν τῆς γονῆς καὶ τὴν ἀνάπλασιν τῆς σαρκός. πάλιν δ' αὐτὸ γυναιξὶν ἢ φορὰ τῶν καταμηνίων εἰς ἑπτὰ τὰς πλείστας ἡμέρας χορηγεῖται. καὶ τὰ κατὰ γαστροῦς βρέφη μῆσιν ἑπτὰ τελειογονεῖσθαι πέφυκεν, ὡς παραδοξότατόν τι συμβαίνειν· γίνεται γὰρ τὰ ἑπτάμηνα γόνιμα, τῶν ὀκτωμηνιαίων ὡς ἐπίπαν ζωογονεῖσθαι μὴ δυναμένων. **125.** αἱ τε βαρεῖαι νόσοι σωμάτων, καὶ μάλισθ' ὅταν ἐκ δυσκρασίας τῶν ἐν ἡμῖν δυνάμεων πυρετοὶ συνεχεῖς ἐπισκῆψωσιν, ἑβδόμη μάλιστά πως ἡμέρα διακρίνονται· δικάζει γὰρ ἀγῶνα τὸν περὶ ψυχῆς, τοῖς μὲν σωτηρίαν ψηφίζομένην, τοῖς δὲ θάνατον.

XLII

126. ἡ δὲ δύναμις αὐτῆς οὐ μόνον τοῖς εἰρημένοις, ἀλλὰ καὶ ταῖς ἀρίσταις τῶν ἐπιστημῶν ἐπιπεφοίτηκε, γραμματικῇ τε καὶ μουσικῇ. λύρα μὲν γὰρ ἢ ἑπτάχορδος ἀναλογοῦσα τῇ τῶν πλανήτων χορεία τὰς ἔλλογίμους ἀρμονίας ἀποτελεῖ, σχεδόν τι τῆς κατὰ μουσικὴν ὀργανοποιίας ἀπάσης· ἡγεμονίς οὖσα. στοιχείων τε τῶν ἐν γραμματικῇ τὰ λεγόμενα φωνήεντα ἐτύμως ἑπτὰ ἐστίν, ἐπειδὴ καὶ ἐξ ἑαυτῶν ἔοικε φωνεῖσθαι καὶ τοῖς ἄλλοις συνταττόμενα φωνὰς ἐνάρθρους ἀποτελεῖν· τῶν μὲν γὰρ ἡμιφώνων ἀναπληροῖ τὸ ἐνδέον ὀλοκλήρους κατασκευάζοντα τοὺς φθόγγους, τῶν δ' ἀφώνων τρέπει καὶ μεταβάλλει τὰς φύσεις ἐμπνέοντα τῆς ἰδίας δυνάμεως, ἵνα γένηται τὰ ἄρρητα ῥητά. **127.** διό μοι δοκοῦσιν οἱ τὰ ὀνόματα τοῖς πράγμασιν ἐξ ἀρχῆς ἐπιφημίσαντες ἄτε σοφοὶ καλέσαι τὸν ἀριθμὸν ἑπτὰ

ἀπὸ τοῦ περὶ αὐτὸν σεβασμοῦ καὶ τῆς προσοῦσης σεμνότητος· Ῥωμαῖοι δὲ καὶ προστιθέντες τὸ ἔλλειφθὲν ὑφ' Ἑλλήνων στοιχεῖον τὸ Σ τρανοῦσιν ἔτι μᾶλλον τὴν ἔμφασιν, ἐτυμώτερον σέπτεμ προσαγορεύοντες ἀπὸ τοῦ σεμνοῦ, καθάπερ ἐλέχθη, καὶ σεβασμοῦ.

XLIII

128. Ταῦτα καὶ ἔτι πλείω λέγεται καὶ φιλοσοφεῖται περὶ ἑβδομάδος, ὧν ἕνεκα τιμὰς μὲν ἔλαχεν ἐν τῇ φύσει τὰς ἀνωτάτω, τιμᾶται δὲ καὶ παρὰ τοῖς δοκιμωτάτοις τῶν Ἑλλήνων καὶ βαρβάρων, οἱ τὴν μαθηματικὴν ἐπιστήμην διαπονοῦσιν, ἐκτετίμηται δ' ὑπὸ τοῦ φιλαρέτου Μωυσέως, ὃς τὸ κάλλος αὐτῆς ἀνέγραψεν ἐν ταῖς ἱερωτάταις τοῦ νόμου στήλαις, ταῖς δὲ διανοίαις τῶν ὑφ' αὐτὸν ἀπάντων ἐνεχάραξε, δι' ἑξ ἡμερῶν κελεύσας ἄγειν ἱερὰν ἑβδόμην ἀπὸ τῶν ἄλλων ἀνέχοντας ἔργων ὅσα κατὰ ζήτησιν βίου καὶ πορισμόν, ἐνὶ μόνῳ σχολάζοντας τῷ φιλοσοφεῖν εἰς βελτίωσιν ἠθῶν καὶ τὸν τοῦ συνειδότος ἔλεγχον, ὃς ἐνιδρυμένος τῇ ψυχῇ καθάπερ δικαστῆς ἐπιπλήττων οὐ δυσωπεῖται, τὰ μὲν σφοδρότεραις ἀπειλαῖς τὰ δὲ καὶ μετριοτέραις νουθεσίαις χρώμενος, περὶ μὲν ὧν ἔδοξεν ἐκ προνοίας ἀδικεῖν ἀπειλαῖς, περὶ δ' ὧν ἀκούσια διὰ τὸ ἀπροσράτως ἔχειν νουθεσίαις ὑπὲρ τοῦ μηκέθ' ὁμοίως ὀλισθεῖν.

XLIV

129. Επιλογιζόμενος δὲ τὴν κοσμοποιίαν κεφαλαιώδει τύπῳ φησίν· “Αὕτη ἡ βίβλος γενέσεως οὐρανοῦ καὶ γῆς ὅτε ἐγένετο, ἡ ἡμέρα ἐποίησεν ὁ θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν, καὶ πᾶν χλωρὸν ἄγρου πρὸ τοῦ γενέσθαι ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πάντα χόρτον ἄγρου πρὸ τοῦ ἀνατεῖλαι” (Gen. 2, 4. 5). ἄρ' οὐκ ἐμφανῶς τὰς ἀσωμάτους καὶ νοητὰς ἰδέας παρίστησιν, ἅς τῶν αἰσθητῶν ἀποτελεσμάτων σφραγίδας εἶναι συμβέβηκε; πρὶν γὰρ χλοῆσαι τὴν γῆν, αὐτὸ τοῦτο ἐν τῇ φύσει τῶν πραγμάτων χλόη, φησίν, ἦν, καὶ πρὶν ἀνατεῖλαι χόρτον ἐν ἄγρῳ, χόρτος ἦν οὐχ ὄρατός. **130.** ὑπονοητέον δ' ὅτι καὶ ἐκάστου τῶν ἄλλων ἃ δικάζουσιν αἰσθήσεις τὰ πρεσβύτερα ἢ εἶδη καὶ μέτρα, οἷς εἰδοποιεῖται καὶ μετρεῖται τὰ γινόμενα, προὔπηρχε· καὶ γὰρ εἰ μὴ κατὰ μέρος <ἄλλ'> ἀθρόα πάντα διεξελέλυθε φροντίζων εἰ καὶ τις ἄλλος βραχυλογίας, οὐδὲν ἦττον τὰ ῥηθέντα ὀλίγα δείγματα τῆς τῶν συμπάντων ἐστὶ φύσεως, ἥτις ἄνευ ἀσωμάτου παραδείγματος οὐδὲν τελεσιουργεῖ τῶν ἐν αἰσθήσει.

XLV

131. Τῆς δ' ἀκολουθίας ἐχόμενος καὶ τὸν εἰρμόν τῶν ἐπομένων πρὸς τὰ ἡγούμενα διατηρῶν ἐξῆς λέγει· “πηγὴ δ' ἀνέβαινεν ἐκ τῆς γῆς καὶ ἐπότιζε πᾶν τὸ πρόσωπον τῆς γῆς” (Gen. 2, 6). οἱ μὲν ἄλλοι φιλόσοφοι τὸ σύμπαν ὕδωρ ἐν στοιχεῖον εἶναι φασὶ τῶν τεττάρων, ἐξ ὧν ὁ κόσμος ἐδημιουργήθη. Μωυσῆς δ' ὀξυωπεστέροις ὄμμασι καὶ τὰ μακρὰν εἰωθῶς εὖ μάλα θεωρεῖν καὶ καταλαμβάνειν στοιχεῖον μὲν οἶεται εἶναι τὴν μεγάλην θάλατταν, μοῖραν τετάρτην τῶν συμπάντων, ἦν οἱ μετ' αὐτὸν Ὀκεανὸν προσαγορεύοντες τὰ παρ' ἡμῖν πλωτὰ πελάγη λιμένων ἔχειν μεγέθη νομίζουσι, τὸ δὲ γλυκὺ καὶ πότιμον ὕδωρ διέκρινεν ἀπὸ τοῦ θαλαττίου προσκατατάξας αὐτὸ τῇ γῇ καὶ μέρος ταύτης ὑπολαβῶν, οὐκ ἐκείνου, διὰ τὴν λεχθεῖσαν αἰτίαν πρότερον, ἴν' ὡς ἂν ὑπὸ δεσμοῦ συνέχηται γλυκεῖα ποιότητι κόλλης τρόπον ἐνούσης· ξηρὰ γὰρ ἀπολειφθεῖσα, μὴ παραδουμένης νοτίδος διὰ τῶν ἀραιωμάτων πολυσιδῶς ἐπιφοιτώσης, κἂν διελέλυτο· συνέχεται δὲ καὶ διαμένει τὰ μὲν πνεύματος ἐνωτικῆς δυνάμει, τὰ δὲ τῆς νοτίδος οὐκ ἐώσης ἀφαινομένην κατὰ τρύφη μικρὰ καὶ μεγάλα θρύπτεσθαι. **132.** μία μὲν αἰτία ἦδε, λεκτέον δὲ καὶ ἕτεραν στοχαζομένην ὥσπερ σκοποῦ τῆς ἀληθείας· οὐδὲν τῶν γηγενῶν ἄνευ ὑγρᾶς οὐσίας συνίστασθαι πέφυκε· μηνύουσι δ' αἰ καταβολαῖ τῶν σπερμάτων, ἅπερ ἡ ὑγρὰ ἐστίν, ὡς τὰ τῶν ζώων, ἡ οὐκ ἄνευ ὑγρότητος βλαστάνει, τοιαῦτα δὲ τὰ τῶν φυτῶν ἐστίν· ἐξ οὗ δῆλον ὅτι ἀνάγκη τὴν λεχθεῖσαν ὑγρὰν οὐσίαν μέρος εἶναι γῆς τῆς πάντα τικτούσης, καθάπερ ταῖς γυναιξὶ τὴν φορὰν τῶν καταμηνίων· λέγεται γὰρ οὖν καὶ ταῦτα πρὸς ἀνδρῶν φυσικῶν οὐσία σωματικῆ βρεφῶν εἶναι. **133.** τῶν δ' εἰρημένων οὐκ ἀπάδει καὶ τὸ μέλλον λέγεσθαι· πάση μητρὶ καθάπερ ἀναγκαιότατον μέρος ἡ φύσις πηγάζοντας ἀνέδωκε μαστοὺς προευτρεπισαμένη τροφᾶς τῷ γεννησομένῳ μήτηρ δ' ὡς εἶοικε καὶ ἡ γῆ, παρὸ καὶ τοῖς πρώτοις ἔδοξεν αὐτὴν Δήμητραν

καλέσαι τὸ μητρὸς καὶ γῆς ὄνομα συνθεῖσιν· οὐ ἰ γὰρ γῆ γυναῖκα, ὡς εἶπε Πλάτων, ἀλλὰ γυνή γῆν μεμίμηται, ἦν ἐτύμως τὸ ποιητικὸν γένος παμμήτορα καὶ καρποφόρον καὶ πανδώραν εἴωθεν ὀνομάζειν, ἐπειδὴ πάντων αἰτία γενέσεως καὶ διαμονῆς ζῶων ὁμοῦ καὶ φυτῶν ἐστίν. εἰκότως οὖν καὶ γῆ τῇ πρεσβυτάτῃ καὶ γονιμωτάτῃ μητέρων ἀνέδωκεν ἢ φύσις οἷα μαστοὺς ποταμῶν ῥεῖθρα καὶ πηγῶν, ἵνα καὶ τὰ φυτὰ ἄρδοιτο καὶ ποτὸν ἄφθονον ἔχοι πάντα τὰ ζῶα.

XLVI

134. Μετὰ δὲ ταῦτά φησιν ὅτι “ἔπλασεν ὁ θεὸς τὸν ἄνθρωπον χοῦν λαβὼν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς” (Gen. 2, 7). ἐναργέστατα καὶ διὰ τούτου παρίστησιν ὅτι διαφορὰ παμμεγέθης ἐστὶ τοῦ τε νῦν πλασθέντος ἀνθρώπου καὶ τοῦ κατὰ τὴν εἰκόνα θεοῦ γεγονότος πρότερον· ὁ μὲν γὰρ διαπλασθεὶς αἰσθητὸς ἤδη μετέχων ποιότητος, ἐκ σώματος καὶ ψυχῆς συνεστῶς, ἀνὴρ ἢ γυνή, φύσει θνητός· ὁ δὲ κατὰ τὴν εἰκόνα ἰδέα τις ἢ γένος ἢ σφραγίς, νοητός, ἀσώματος, οὐτ’ ἄρρεν οὔτε θῆλυ, ἀφθαρτος φύσει. **135.** τοῦ δ’ αἰσθητοῦ καὶ ἐπὶ μέρους ἀνθρώπου τὴν κατασκευὴν σύνθετον εἶναι φησιν ἐκ τε γεώδους οὐσίας καὶ πνεύματος θείου· γεγενῆσθαι γὰρ τὸ μὲν σῶμα χοῦν τοῦ τεχνίτου λαβόντος καὶ μορφὴν ἀνθρωπίνην ἐξ αὐτοῦ διαπλάσαντος, τὴν δὲ ψυχὴν ἀπ’ οὐδενὸς γενητοῦ τὸ παράπαν, ἀλλ’ ἐκ τοῦ πατρὸς καὶ ἡγεμόνος τῶν πάντων· ὁ γὰρ ἐνεφύσησεν, οὐδὲν ἦν ἕτερον ἢ πνεῦμα θεῖον ἀπὸ τῆς μακαρίας καὶ εὐδαίμονος φύσεως ἐκείνης ἀποικίαν τὴν ἐνθάδε στειλάμενον ἐπ’ ὠφελεία τοῦ γένους ἡμῶν, ἵν’ εἰ καὶ θνητὸν ἐστὶ κατὰ τὴν ὄρατὴν μερίδα, κατὰ γοῦν τὴν ἀόρατον ἀθανατίζεται. διὸ καὶ κυρίως ἂν τις εἴποι τὸν ἄνθρωπον θνητῆς καὶ ἀθανάτου φύσεως εἶναι μεθόριον ἐκατέρας ὅσον ἀναγκαῖόν ἐστι μετέχοντα καὶ γεγενῆσθαι θνητὸν ὁμοῦ καὶ ἀθάνατον, θνητὸν μὲν κατὰ τὸ σῶμα, κατὰ δὲ τὴν διάνοιαν ἀθάνατον.

XLVII

136. ἐκεῖνος δ’ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ὁ γηγενής, ὁ παντὸς τοῦ γένους ἡμῶν ἀρχηγέτης, ἐκάτερον ἄριστος ψυχὴν τε καὶ σῶμα γεγενῆσθαι μοι δοκεῖ καὶ μακρῶ τινι τοὺς ἔπειτα διενεγκεῖν κατὰ τὰς ἐν ἀμφοτέροις ὑπερβολάς· ὁ γὰρ ἀληθεία καλὸς καὶ ἀγαθὸς οὗτος ὄντως ἦν. τεκμηριώσασαιτο δ’ ἂν τις τὴν μὲν τοῦ σώματος εὐμορφίαν ἐκ τριῶν, ὧν ἐστὶ πρῶτον τόδε· ἄρτι τῆς γῆς νεοκτίστου φανείσης κατὰ τὴν τοῦ πολλοῦ ἰ ὕδατος διάκρισιν, ὃ προσεεργήθη θάλαττα, τὴν ὕλην συνέβαινε τῶν γινομένων ἀμιγῆ καὶ ἄδολον καὶ καθαρὰν ἔτι δ’ ὀλκὸν καὶ εὐεργὸν εἶναι, ἐξ ἧς τὰ ἀποτελούμενα εἰκότως ἦν ἀνυπαίτια. **137.** δευτέρου δέ, οὐκ ἐκ τοῦ τυχόντος μέρους τῆς γῆς ἔοικεν ὁ θεὸς χοῦν λαβὼν τὸν ἀνθρωποειδῆ τοῦτον ἀνδριάντα πλάττειν ἐθελεῖσθαι μετὰ τῆς ἀνωτάτω σπουδῆς, ἀλλὰ διακρίνας ἐξ ἀπάσης τὸ βέλτιστον, ἐκ καθαρᾶς ὕλης τὸ καθαρῶτατον καὶ διηθημένον ἄκρως, ὃ πρὸς τὴν κατασκευὴν μάλιστα ἤρμοζεν· οἶκος γὰρ τις ἢ νεῶς ἱερός ἐτεκταίνετο ψυχῆς λογικῆς, ἦν ἐμελλεν ἀγαλματοφορήσειν ἀγαλμάτων τὸ θεοειδέστατον. **138.** τρίτον δέ, ὃ μὴδὲ σύγκρισιν ἔχει πρὸς τὰ λεχθέντα, ὁ δημιουργὸς ἀγαθὸς ἦν τὰ τε ἄλλα καὶ τὴν ἐπιστήμην, ὡς ἕκαστον τῶν τοῦ σώματος μερῶν καὶ ἰδίᾳ καθ’ αὐτὸ τοὺς ἐπιβάλλοντας ἔχειν ἀριθμοὺς καὶ πρὸς τὴν τοῦ ὅλου κοινωνίαν εὐαρμόστως ἀπηκριβῶσθαι μετὰ δὲ τῆς συμμετρίας καὶ εὐσαρκίαν προσανέπλαττε καὶ εὐχροίαν ἠνθογράφει βουλόμενος, ὡς ἐνὶ μάλιστα, κάλλιστον ὀφθῆναι τὸν πρῶτον ἄνθρωπον.

XLVIII

139. ὅτι δὲ καὶ τὴν ψυχὴν ἄριστος ἦν, φανερόν· οὐδενὶ γὰρ ἐτέρῳ παραδείγματι τῶν ἐν γενέσει πρὸς τὴν κατασκευὴν αὐτῆς ἔοικε χρῆσασθαι, μόνῳ δ’ ὡς εἶπον τῷ ἑαυτοῦ λόγῳ. διὸ φησιν ἀπεικόνισμα καὶ μίμημα γεγενῆσθαι τούτου τὸν ἄνθρωπον ἐμπνευσθέντα εἰς τὸ πρόσωπον, ἐνθα τῶν αἰσθήσεων ὁ τόπος, αἷς τὸ μὲν σῶμα ἐψύχωσεν ὁ δημιουργός, τὸν δὲ βασιλέα λογισμὸν ἐνιδρυσάμενος τῷ ἡγεμονικῷ παρέδωκε δορυφορεῖσθαι πρὸς τὰς χρωμάτων καὶ φωνῶν χυλῶν τε αὐτῶν καὶ ἀτμῶν καὶ τῶν παραπλησιῶν ἀντιλήψεις, ἃς ἄνευ αἰσθήσεως δι’ αὐτοῦ μόνου καταλαβεῖν οὐχ οἷός τε ἦν. ἀνάγκη δὲ παγκάλου παραδείγματος πάγκαλον εἶναι τὸ μίμημα. θεοῦ δὲ λόγος καὶ αὐτοῦ κάλλους, ὅπερ ἐστὶν ἐν

τῇ φύσει κάλλος, ἀμείνων, οὐ κοσμούμενος κάλλει, κόσμος δ' αὐτός, εἰ δεῖ τὰληθές εἰπεῖν, εὐπρεπέστατος ἐκεῖνου.

XLIX

140. Τοιοῦτος μὲν ὁ πρῶτος ἄνθρωπος κατὰ τε σῶμα καὶ ψυχὴν γεγενῆσθαι μοι δοκεῖ, τοὺς τε νῦν ὄντας καὶ τοὺς πρὸ ἡμῶν διενεγκῶν ἅπαντας· ἢ μὲν γὰρ ἡμετέρα γενέσεις ἐξ ἀνθρώπων, τὸν δὲ θεὸς ἐδημιούργησεν· ἐφ' ὅσον δὲ κρείττων ὁ ποιῶν, ἐπὶ τοσοῦτον καὶ τὸ γινόμενον ἄμεινον· ὥσπερ γὰρ τὸ ἀκμάζον αἰεὶ τοῦ παρηγηκότος βέλτιόν ἐστιν, εἴτε ζῶν εἴτε φυτὸν εἴτε καρπὸς εἴτ' ἄλλο τι τῶν ἐν τῇ φύσει τυγχάνοι, οὕτως ἔοικεν ὁ μὲν πρῶτος διαπλασθεὶς ἄνθρωπος ἀκμὴ τοῦ ἡμετέρου παντὸς ὑπάρξαι γένους, οἱ δ' ἔπειτα μηκέθ' ὁμοίως ἐπακμάσαι, τῶν κατὰ γενεὰν ἀμαυροτέρας ἀεὶ τὰς τε μορφὰς καὶ τὰς δυνάμεις ἰ λαμβανόντων· **141.** ὅπερ ἐπὶ τε πλαστικῆς καὶ ζωγραφίας γινόμενον εἶδον· ἀποδεῖ γὰρ τὰ μιμήματα τῶν ἀρχετύπων, τὰ δ' ἀπὸ τῶν μιμημάτων γραφόμενα καὶ πλαττόμενα πολὺ μᾶλλον, ἅτε μακρὰν ἀφεστῶτα τῆς ἀρχῆς· παραπλήσιον δὲ πάθος καὶ ἡ μαγνήτις λίθος ἐπιδείκνυται· τῶν γὰρ σιδηρῶν δακτυλίων ὁ μὲν αὐτῆς ψαύσας βιαιότατα κρατεῖται, ὁ δὲ τοῦ ψαύσαντος ἦττον, ἐκκρέμαται δὲ καὶ τρίτος δευτέρου καὶ τέταρτος τρίτου καὶ πέμπτος τετάρτου καὶ ἑτέρων ἕτεροι κατὰ μακρὸν στοῖχον ὑπὸ μιᾶς ὀλοκῆς δυνάμεως συνεχόμενοι, πλὴν οὐ τὸν αὐτὸν τρόπον· αἰεὶ γὰρ οἱ πόρρω τῆς ἀρχῆς ἀπηρημένοι χαλῶνται διὰ τὸ τὴν ὀλοκὴν ἀνίσσασθαι μηκέθ' ὁμοίως σφίγγειν δυναμένην. ὁμοῖον δὲ τι πεπονθέναι καὶ τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων φαίνεται καθ' ἑκάστην γενεὰν ἀμυδροτέρας λαμβανόντων τὰς τε τοῦ σώματος καὶ τὰς τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ ποιότητας· **142.** τὸν δ' ἀρχηγέτην ἐκεῖνον οὐ μόνον πρῶτον ἄνθρωπον ἀλλὰ καὶ μόνον κοσμοπολίτην λέγοντες ἀψευδέστατα ἐροῦμεν· ἦν γὰρ οἶκος αὐτῷ καὶ πόλις ὁ κόσμος, μηδεμιᾶς χειροποιήτου κατασκευῆς δεδημιουργημένης ἐκ λίθων καὶ ξύλων ὕλης, ᾧ καθάπερ ἐν πατρίδι μετὰ πάσης ἀσφαλείας ἐνδιητᾶτο φόβου μὲν ἐκτὸς ὧν, ἅτε τῆς τῶν περιγεῖων ἡγεμονίας ἀξιοθεῖς καὶ πάντων ὅσα θνητὰ κατεπτηχότων καὶ ὑπακούειν ὡς δεσπότη δεδιδραγμένων ἢ βιασθέντων, ἐν εὐπαθείαις δὲ ταῖς ἐν εἰρήνῃ ἀπολέμῳ ζῶν ἀνεπιλήπτως.

L

143. ἐπεὶ δὲ πᾶσα πόλις εὐνομος ἔχει πολιτείαν, ἀναγκαίως συνέβαινε τῷ κοσμοπολίτῃ χρῆσθαι πολιτείᾳ ἢ καὶ σύμπασι ὁ κόσμος· αὕτη δὲ ἐστὶν ὁ τῆς φύσεως ὀρθὸς λόγος, ὃς κυριωτέρῃ κλήσει προσονομάζεται θεσμός, νόμος θεῖος ὧν, καθ' ὃν τὰ προσήκοντα καὶ ἐπιβάλλοντα ἐκάστοις ἀπενεμήθη. ταύτης τῆς πόλεως καὶ πολιτείας ἔδει τινὰς εἶναι πρὸ ἀνθρώπου πολίτας, οἱ λέγοντ' ἂν ἐνδίκως μεγαλοπολιταὶ τὸν μέγιστον περίβολον οἰκεῖν λαχόντες καὶ τῷ μεγίστῳ καὶ τελειστάτῳ πολιτεύματι ἐγγραφέντες· **144.** οὗτοι δὲ τίνες ἂν εἶεν ὅτι μὴ λογικαὶ καὶ θεῖαι φύσεις, αἱ μὲν ἀσώματοι καὶ νοηταί, αἱ δὲ οὐκ ἄνευ σωμάτων, ὁποῖους συμβέβηκεν εἶναι τοὺς ἀστέρας; οἷς προσομιλῶν καὶ συνδιαιτώμενος εἰκότως ἐν ἀκράτῳ διέτριβεν εὐδαιμονία· συγγενῆς τε καὶ ἀγχίσπορος ὧν τοῦ ἡγεμόνος, ἅτε δὴ πολλοῦ ῥυέντος εἰς αὐτὸν τοῦ θεοῦ πνεύματος, πάντα καὶ λέγειν καὶ πράττειν ἐσπούδαζεν εἰς ἀρέσκειαν τοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως, ἐπόμενος κατ' ἴχνος αὐτῷ ταῖς ὁδοῖς, ἃς λεωφόρους ἰ ἀνατέμνουσιν ἀρεταί, διότι μόναις ψυχαῖς θέμις προσέρχεσθαι τέλος ἡγουμέναις τὴν πρὸς τὸν γεννήσαντα θεὸν ἐξομοίωσιν.

LI

145. Τοῦ μὲν οὖν πρώτου φύντος ἀνθρώπου τὸ καθ' ἑκάτερον ψυχὴν τε καὶ σῶμα κάλλος, εἰ καὶ πολλῶ τῆς ἀληθείας ἔλαττον, ἀλλ' οὖν κατὰ τὴν ἡμετέραν δύναμιν ὡς οἶόν τε ἦν εἶρηται. τοὺς δ' ἀπογόνους τῆς ἐκεῖνου μετέχοντας ἰδέας ἀναγκαῖον εἰ καὶ ἀμυδροὺς ἀλλ' οὖν ἔτι σῶζειν τοὺς τύπους τῆς πρὸς τὸν προπάτορα συγγενείας· **146.** ἢ δὲ συγγένεια τίς; πᾶς ἄνθρωπος κατὰ μὲν τὴν διάνοιαν ᾠκείωται λόγῳ θείῳ, τῆς μακαρίας φύσεως ἐκμαγεῖον ἢ ἀπόσπασμα ἢ ἀπαύγασμα γεγονώς, κατὰ δὲ τὴν τοῦ σώματος κατασκευὴν ἅπαντι τῷ κόσμῳ συγκέκραται γὰρ ἐκ τῶν αὐτῶν, γῆς καὶ ὕδατος καὶ ἀέρος καὶ πυρός, ἐκάστου τῶν στοιχείων εἰσενεγκόντος τὸ ἐπιβάλλον μέρος πρὸς ἐκπλήρωσιν αὐταρκεστάτης ὕλης, ἦν

ἔδει λαβεῖν τὸν δημιουργόν, ἵνα τεχνιτεύσῃ τὴν ὁρατὴν ταύτην εἰκόνα· **147.** καὶ προσέτι πᾶσι τοῖς λεχθεῖσιν ὡς οἰκειοτάτοις καὶ συγγενεστάτοις χωρίοις ἐνδαιτιᾶται τόπους ἀμείβων καὶ ἄλλοτε ἄλλοις ἐπιφοιτῶν, ὡς κυριώτατα φάναι τὸν ἄνθρωπον πάντα εἶναι, χερσαῖον ἔνυδρον πτηνὸν οὐράνιον· ἢ μὲν γὰρ οἰκεῖ καὶ βέβηκεν ἐπὶ γῆς, χερσαῖον ζῶν ἔστιν, ἢ δὲ δύεται καὶ νήχεται καὶ πλεῖ πολλάκις, ἔνυδρον – ἔμποροι καὶ ναύκληροι καὶ πορφυρεῖς καὶ ὅσοι τὴν ἐπ’ ὀστροῖς καὶ ἰχθύσιν ἄγραν μετῖασι τοῦ λεχθέντος εἰσὶ σαφειστάτη πίστις –, ἢ δὲ μετέωρον ἀπὸ γῆς ἀνώφοιτον ἐξήρται τὸ σῶμα, λέγοιτ’ ἂν ἐνδίκως ἀεροπόρον εἶναι, πρὸς δὲ καὶ οὐράνιον, διὰ τῆς ἡγεμονικωτάτης τῶν αἰσθήσεων ὄψεως ἡλίω καὶ σελήνῃ καὶ ἐκάστῳ τῶν ἄλλων ἀστέρων πλανήτων καὶ ἀπλανῶν συνεγγίζων.

LII

148. Παγκάλως δὲ καὶ τὴν θέσιν τῶν ὀνομάτων ἀνῆψε τῷ πρώτῳ (Gen. 2, 19)· σοφίας γὰρ καὶ βασιλείας τὸ ἔργον, σοφὸς δ’ ἐκεῖνος αὐτομαθῆς καὶ αὐτοδίδακτος, χερσὶ θεαῖς γενόμενος, καὶ προσέτι βασιλεύς· ἐμπρεπὲς δ’ ἡγεμόνι προσαγορεύειν ἕκαστον τῶν ὑπηκόων. ὑπερβάλλουσα δ’ ὡς εἰκὸς ἡ δύναμις ἀρχῆς ἦν περὶ τὸν πρῶτον ἐκεῖνον ἄνθρωπον, ὃν σπουδῆ διαπλάσας ὁ θεὸς ἡξίου δευτερείων, ὑπαρχον μὲν αὐτοῦ, τῶν δ’ ἄλλων ἀπάντων ἡγεμόνα τιθεῖς, ὅποτε καὶ οἱ τοσαύταις γενεαῖς ὕστερον φύντες, ἤδη τοῦ γένους διὰ μακρὰς χρόνων περιόδους ἐξιτήλου ὄντος, οὐδὲν ἤττον ἔτι δεσπόζουσι τῶν ἀλόγων καθάπερ λαμπάδιον ἀρχῆς καὶ δυναστείας ἀπὸ τοῦ πρώτου διαδοθὲν φυλάττοντες. **149.** φησὶν οὖν ὅτι πάντα τὰ ζῶα ἠγάγεν ὁ θεὸς πρὸς τὸν Ἀδάμ, ἰδεῖν βουλόμενος τίνας θήσεται προσρήσεις ἐκάστοις, οὐχ ὅτι ἐνεδοίαζεν – ἄγνωστον γὰρ οὐδὲν θεῶ – , ἀλλ’ ὅτι ἤδει τὴν λογικὴν ἐν θνητῷ φύσιν κατεσκευακῶς αὐτοκίνητον, ὅπως ἀμέτοχος αὐτὸς ἢ κακίας. ἀπεπειρᾶτο δ’ ὡς ὑψηλῆς γνωρίμου τὴν ἐνδιάθετον ἕξιν ἀνακινῶν καὶ πρὸς ἐπίδειξιν τῶν οἰκείων ἀνακαλῶν ἔργων, ἵν’ ἀπαυτοματίσῃ τὰς θέσεις μὴτ’ ἀνοικεῖους μὴτ’ ἀναρμόστους ἀλλ’ ἐμφαινούσας εὖ μάλα τὰς τῶν ὑποκειμένων ιδιότητας. **150.** ἀκράτου γὰρ ἔτι τῆς λογικῆς φύσεως ὑπαρχούσης ἐν ψυχῇ καὶ μηδενὸς ἀρρωστήματος ἢ νοσήματος ἢ πάθους παρεισεληλυθότος, τὰς φαντασίας τῶν σωμάτων καὶ πραγμάτων ἀκραιφνεστάτας λαμβάνων εὐθυβόλους ἐποιεῖτο τὰς κλήσεις, εὖ μάλα στοχαζόμενος τῶν δηλουμένων, ὡς ἅμα λεχθῆναι τε καὶ νοηθῆναι τὰς φύσεις αὐτῶν. οὕτως μὲν ἐν ἅπασιν τοῖς καλοῖς διέφερεν ἐπ’ αὐτὸ τὸ πέρας φθάνων τῆς ἀνθρωπίνης εὐδαιμονίας.

LIII

151. Ἐπεὶ δ’ οὐδὲν τῶν ἐν γενέσει βέβαιον, τροπὰς δὲ καὶ μεταβολὰς ἀναγκαίως τὰ θνητὰ δέχεται, ἐχρῆν καὶ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἀπολαῦσαι τινος κακοπραγίας. ἀρχὴ δὲ τῆς ὑπαιτίου ζωῆς αὐτῷ γίνεται γυνή· μέχρι μὲν γὰρ εἰς ἦν, ὡμοιοῦτο κατὰ τὴν μόνωσιν κόσμῳ καὶ θεῶ καὶ τῆς ἐκατέρου φύσεως ἐναπεμάττετο τῇ ψυχῇ τοὺς χαρακτήρας, οὐ πάντας ἀλλ’ ὅσους χωρῆσαι δυνατόν θνητὴν σύστασιν· ἐπεὶ δ’ ἐπλάσθη καὶ γυνή, θεασάμενος ἀδελφὸν εἶδος καὶ συγγενὴ μορφήν ἡσμένισε τῇ θεᾷ καὶ προσίων ἡσπάζετο. **152.** ἢ δ’ οὐδὲν ἐκεῖνου προσβλέπουσα ζῶον ἐμφερέστερον ἑαυτῇ γάνυται τε καὶ ἀντιπροσφθέγγεται μετ’ αἰδοῦς· ἔρως δ’ ἐπιγενόμενος καθάπερ ἑνὸς ζώου διττὰ τμήματα διεστηκότα συναγαγὼν εἰς ταῦτον ἀρμόττεται, πόθον ἐνιδρυσάμενος ἐκατέρῳ τῆς πρὸς θάτερον κοινωνίας εἰς τὴν τοῦ ὁμοίου γένεσιν· ὁ δὲ πόθος οὗτος καὶ τὴν τῶν σωμάτων ἡδονὴν ἐγέννησεν, ἣτις ἔστιν ἀδικημάτων καὶ παρανομημάτων ἡ ἀρχή, δι’ ἣν ὑπαλλάττονται τὸν θνητὸν καὶ κακοδαίμονα βίον ἀντ’ ἀθανάτου καὶ εὐδαίμονος.

LIV

153. ἔτι δὲ τοῦ ἀνδρὸς μονήρη βίον ζῶντος, μήπω διαπλασθείσης τῆς γυναικός, φυτευθῆναι λόγος ἔχει παράδεισον ὑπὸ θεοῦ τοῖς παρ’ ἡμῖν οὐδὲν προσεοικότα (Gen. 2, 8 s.)· τῶν μὲν γὰρ ἔστιν ἄψυχος ἢ ὕλη, παντοίων δένδρων κατὰπλεως, τῶν μὲν ἀειθαλῶν πρὸς τὴν ὄψεως ἀδιάστατον ἡδονήν, τῶν δὲ ταῖς ἐαριναῖς ὥραις ἡβώντων καὶ βλαστανόντων, καὶ τῶν μὲν ἡμερον καρπὸν ἀνθρώποις φερόντων, οὐ πρὸς ἀναγκαίαν μόνον χρῆσιν τροφῆς ἀλλὰ καὶ πρὸς περιττὴν ἀπόλαυσιν ἀβροδιαίτου βίου, τῶν δ’ οὐχ

ὅμοιον, ὃς ἀναγκαίως θηρίοις ἀπενεμήθη· κατὰ δὲ τὸν θεῖον παράδεισον ἔμψυχα καὶ λογικὰ φυτὰ πάντ' εἶναι συμβέβηκε, καρπὸν φέροντα τὰς ἀρετὰς καὶ προσέτι τὴν ἀδιάφθορον σύνεσιν καὶ ἀγχινοίαν, ἣ γνωρίζεται τὰ καλὰ καὶ τὰ αἰσχροῦ, ζωὴν τ' ἄνοσον καὶ ἀφθαρσίαν καὶ πᾶν εἶ τι τούτοις ὁμοιότροπον. **154.** ταῦτα δὲ μοι δοκεῖ συμβολικῶς μᾶλλον ἢ κυρίως φιλοσοφεῖσθαι· δένδρα γὰρ ἐπὶ γῆς οὔτε πέφηνέ πω πρότερον οὔτ' αὐθις εἰκὸς φανεῖσθαι ζωῆς ἢ συνέσεως· ἀλλ' ὡς ἔοικεν αἰνίττεται διὰ μὲν τοῦ παραδείσου τὸ τῆς ψυχῆς ἡγεμονικόν, ὅπερ ἐστὶ κατάπλεων οἷα φυτῶν μυρίων ὄσων δοξῶν, διὰ δὲ τοῦ δένδρου τῆς ζωῆς τὴν μεγίστην τῶν ἀρετῶν θεοσέβειαν, δι' ἧς ἀθανατίζεται ἡ ψυχή, διὰ δὲ τοῦ καλῶν καὶ πονηρῶν γνωριστικοῦ φρόνησιν τὴν μέσσην, ἣ διακρίνεται τὰναντία φύσει.

LV

155. θέμενος δὲ τούτους τοὺς ὅρους ἐν ψυχῇ καθάπερ δικαστῆς ἐσκόπει, πρὸς πότερον ἐπικλινῶς ἔξει. ὡς δὲ εἶδε ῥέπουσαν μὲν ἐπὶ πανουργίαν, εὐσεβείας δὲ καὶ ὀσιότητος ὀλιγωροῦσαν, ἐξ ὧν ἡ ἀθάνατος ζωὴ περιγίνεται, προῦβάλετο κατὰ τὸ εἰκὸς καὶ ἐφυγάδευσεν ἐκ τοῦ παραδείσου, μηδ' ἐλπίδα τῆς εἰσαῦθις ἐπανόδου δυσίατα καὶ ἀθεράπευτα πλημμελοῦση ψυχῇ παρασχών, ἐπεὶ καὶ ἡ τῆς ἀπάτης πρόφασις ἐπίληπτος ἦν οὐ μετρίως, ἦν οὐκ ἄξιον παρασιωπῆσαι. **156.** λέγεται τὸ παλαιὸν τὸ ἰοβόλον καὶ γηγενὲς ἐρπετὸν [ὄφις] ἀνθρώπου φωνὴν προῖεσθαι καὶ ποτε προσελθὸν τῇ τοῦ πρώτου φύντος ἀνδρὸς γυναικὶ τῆς βραδυτῆτος καὶ τῆς ἄγαν εὐλαβείας ὄνειδίσαι, διότι μέλλει καὶ ὑπερτίθεται πάγκαλον ὀφθῆναι καὶ ἡδιστον ἀπολαυσθῆναι καρπὸν δρέπεσθαι, πρὸς δὲ καὶ ὠφελιμώτατον, ᾧ δυνήσεται γνωρίζειν ἀγαθὰ τε αὐτῶν καὶ κακὰ· τὴν δὲ ἀνεξετάστως ἀπὸ γνώμης ἀβεβαίου καὶ ἀνιδρύτου συναινέσασαν ἐμφαγεῖν ἰ τοῦ καρποῦ καὶ τῷ ἀνδρὶ μεταδοῦναι – καὶ τοῦτ' ἐξαπινάϊως ἀμφοτέρους ἐξ ἀκακίας καὶ ἀπλότητος ἡθῶν εἰς πανουργίαν μετέβαλεν –· ἐφ' ᾧ τὸν πατέρα χαλεπήναντα – ἡ γὰρ πρᾶξις ὀργῆς ἀξία, ἐπεὶ παρελθόντες τὸ ζωῆς ἀθανάτου φυτὸν, τὴν ἀρετῆς παντέλειαν, ὑφ' ἧς μακροαίωνα καὶ εὐδαίμονα βίον ἐδύναντο καρποῦσθαι, τὸν ἐφήμερον καὶ θνητὸν οὐ βίον ἀλλὰ χρόνον κακοδαιμονίας μεστὸν εἴλοντο – κολάσεις ὀρίσαι κατ' αὐτῶν τὰς προσηκούσας.

LVI

157. Ἔστι δὲ ταῦτα οὐ μύθου πλάσματα, οἷς τὸ ποιητικὸν καὶ σοφιστικὸν χαίρει γένος, ἀλλὰ δείγματα τύπων ἐπ' ἀλληγορίαν παρακαλοῦντα κατὰ τὰς δι' ὑπονοιῶν ἀποδόσεις. ἐπόμενος δὲ τις εἰκότι στοχασμῷ φήσει προσηκόντως τὸν εἰρημένον ὄφιν ἡδονῆς εἶναι σύμβολον, ὅτι πρῶτον μὲν ζῶον ἄπουν ἐστὶ καὶ πρηγὲς πεπτωκὸς ἐπὶ γαστέρα, δευτέρον δ' ὅτι γῆς βώλοισι σιτίῳ χρῆται, τρίτον δ' ὅτι τὸν ἰὸν ἐπιφέρει τοῖς ὁδοῦσιν, ᾧ τοὺς δηχθέντας ἀναιρεῖν πέφυκεν. **158.** οὐδενὸς δὲ τῶν λεχθέντων ὁ φιλήδονος ἀμοιρεῖ· μόλις τε γὰρ τὴν κεφαλὴν ἐπαίρει βαρυνόμενος καὶ καθελκόμενος, ἐκτραχηλιζούσης καὶ ὑποσκελιζούσης τῆς ἀκρασίας· σιτεῖται τε οὐκ οὐράνιον τροφήν, ἣν ὀρέγει τοῖς φιλοθεάμοσι διὰ λόγων καὶ δογμάτων σοφία, τὴν δ' ἀναδιδομένην ἐκ γῆς κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας, ἐξ ἧς οἰνοφυγία καὶ ὀψοφαγία καὶ λαιμαργία, <αἶ> τὰς γαστρός ἐπιθυμίας προσαναρρηγνύσαι καὶ ἀναρριπιζούσαι [καὶ ἀνδραποδίζουσαι] πρὸς γαστριμαργίαν συναύξουσι καὶ ἀναρρηγνύουσι καὶ τοὺς ὑπογαστρίους οἰστρους· σιτοπόνων τε γὰρ καὶ ὀψαρτυτῶν κάματον ἐπιλιχνεύει καὶ τῆς ἀπὸ τῶν ἡδυσμάτων κνίσσης ἐν κύκλῳ τὴν κεφαλὴν περιάγων μεταλαμβάνειν [τῆς εἰδεχθείας] ὀρέγεται, καὶ ὅποτε πολυτελεῖ τράπεζαν θεάσαιτο, καταβαλὼν αὐτὸν ὅλον ἐπὶ τὰ εὐτρεπισθέντα ἐκχεῖται, πάντων ἀθρόων σπουδάζων ἐμφορεῖσθαι, τέλος οὐ κόρον ἀλλὰ τὸ μηδὲν ὑπολείπεσθαι τῶν εὐτρεπισθέντων ποιούμενος. **159.** ὅθεν οὐχ ἤττον ὄφειος ἐν τοῖς ὁδοῦσιν ἐπιφέρει τὸν ἰόν· οὗτοι γὰρ εἰσιν ἀπληστίας ὑπηρεταὶ καὶ ὑπουργοί, πάνθ' ὅσα πρὸς ἐδωδὴν τέμνοντές τε καὶ λεαίνοντες καὶ τὸ μὲν πρῶτον γλώττη παραδιδόντες τῇ χυλοῦς δικαζούσῃ πρὸς ἐπίκρισιν, ἔπειτα δὲ φάρυγγι ἰ σιτίων δὲ ἀμετρία θανατῶδες φύσει καὶ ἰοβόλον, ἅτε πέψιν οὐκ ἐνδεχομένων διὰ τὴν τῶν ἐπεισιόντων φορᾶν, ἣ γίνεται πρὶν ἐξικμασθῆναι τὰ πρότερα. **160.** φωνὴν δ' ἀνθρώπειον ὄφις λέγεται προῖεσθαι, διότι μυρίοις ὑπερμάχοις καὶ προαγωνισταῖς ἡδονὴ χρῆται τὴν ἐπιμέλειαν καὶ προστασίαν αὐτῆς ἀνειληφόσιν, οἱ τολμῶσιν ἀναδιδάσκειν ὅτι πάντων τὸ κράτος ἀνήπται μικρῶν τε καὶ μεγάλων οὐδενὸς ὑπεξηρημένου τὸ παράπαν.

LVII

161. ἀλλ' αἶ τε πρῶται τοῦ ἄρρενος πρὸς τὸ θῆλυ σύνοδοι ξεναγὸν ἔχουσιν ἡδονήν, αἶ τε σποραὶ καὶ γενέσεις διὰ ταύτης συνίστανται, τὰ τε γεννώμενα οὐδενὶ πρῶτον οἰκειοῦσθαι πέφυκεν ἢ ταύτη, χαίροντα μὲν ἡδονῇ, τὴν δ' ἐναντίαν ἀλγηδόνα δυσχεραίνοντα· παρὸ καὶ ἀνακλαίεται τὸ βρέφος ἀποκηθὲν, ἀλγήσαν ὡς εἰκὸς τῇ περιψύξει· ἐκ γὰρ θερμοτάτου καὶ πυρωδεστάτου χωρίου τοῦ κατὰ τὴν μήτραν, ᾧ πολὺν χρόνον ἐνδιητήθη, προελθὼν ἐξαπιναίως εἰς ἀέρα, ψυχρὸν καὶ ἀσυνήθη τόπον, ἐπλήχθη καὶ τῆς ὀδύνης καὶ τοῦ δυσχεραίνειν ἀλγηδόνι τὰ κλαύματα δείγμα παρέσχεν ἐναργέστατον.

162. σπεύδει τε, φασί, πᾶν ζῶον ὡς ἐπ' ἀναγκαιότατον καὶ συνεκτικώτατον τέλος ἡδονὴν καὶ μάλιστα ἀνθρώπου· τὰ μὲν γὰρ διὰ γεύσεως μόνον καὶ τῶν γεννητικῶν ἐφίεται ταύτης, ὁ δὲ ἄνθρωπος καὶ διὰ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων, ὅσα θεάματα ἢ ἀκουσμάτα τέρψιν δύναται παρασχεῖν ὡς καὶ ὀφθαλμοῖς μεταδιώκων. **163.** λέγεται δὲ καὶ ἄλλα παμπληθῆ πρὸς ἔπαινον τοῦ πάθους καὶ ὡς ἔστιν οἰκειότατον καὶ συγγενέστατον ζῴοις·

LVIII

ἀπόχρη δὲ δείγματος ἔνεκα καὶ τὰ νῦν εἰρημένα, ὧν χάριν ἀνθρωπίνην φωνὴν ἔδοξεν ὁ ὄφις προῖεσθαι. διό μοι δοκεῖ κἂν τοῖς κατὰ μέρος νόμοις, οὗ περὶ ζῴων ἔγραψεν ἅ τε χρῆ προσφέρεσθαι καὶ τοῦναντίον, ἐπαινεῖσαι μάλιστα τὸν ὀφιομάχην ἐπικαλούμενον (Lev. 11, 22) – ἔρπετόν δ' ἔστιν ἔχον ἀνωτέρω σκέλη τῶν ποδῶν, οἷς ἀπὸ γῆς πέφυκε πηδᾶν καὶ μετέωρον αἶρεσθαι καθάπερ τὸ τῶν ἀκρίδων γένος· **164.** ὁ γὰρ ὀφιομάχης οὐδὲν ἄλλ' ἢ συμβολικῶς ἐγκράτεια εἶναι μοι δοκεῖ, μάχην ἀκαθαίρετον καὶ πόλεμον ἄσπονδον ἐκφέρουσα πρὸς ἀκρασίαν καὶ ἡδονήν· ἢ μὲν γὰρ εὐτέλειαν καὶ ὀλιγοδεΐαν καὶ ὅσον ἀναγκαῖον φιλαυστηρῶ καὶ σεμνῶ βίῳ διαφερόντως ἀσπάζεται, ἢ δὲ περιεργίαν καὶ πολυτέλειαν, ἃ χλιδῆς καὶ θρύψεως αἰτία γίνεται ψυχῇ καὶ σώματι, δι' ὧν τὴν ὑπαίτιον καὶ θανάτου χαλεπωτέραν ζωὴν παρὰ τοῖς εὖ φρονούσι συμβέβηκε γίνεσθαι.

LIX

165. Τὰς δὲ γοητείας καὶ ἀπάτας αὐτῆς ἡδονῆ τῷ μὲν ἀνδρὶ οὐ τολμᾶ προσφέρειν, τῇ δὲ γυναικὶ καὶ ἰδιῶς διὰ ταύτης ἐκείνῳ, πάνυ προσφυῶς καὶ εὐθυβόλως· ἐν ἡμῖν γὰρ ἀνδρὸς μὲν ἔχει λόγον ὁ νοῦς, γυναικὸς δ' αἰσθησις· ἡδονὴ δὲ προτέραις ἐντυγχάνει καὶ ἐνομιλεῖ ταῖς αἰσθήσεσι, δι' ὧν καὶ τὸν ἡγεμόνα νοῦν φενακίζει· ἐπειδὴν γὰρ ἐκάστη τῶν αἰσθήσεων τοῖς φίλτροις αὐτῆς ὑπαχθῆ, χαίρουσαι τοῖς προτεινομένοις, ἐπὶ χρωμάτων μὲν καὶ σχημάτων ποικιλίαις ὄψις, ἐπὶ δὲ φωνῶν ἐμμελείαις ἀκοή, ἐν δὲ χυλῶν ἡδύτησι γεῦσις, κἂν ταῖς τῶν ἀναθυμιωμένων ἀτμῶν εὐωδίαις ὄσφρησις, δεξάμεναι τὰ δῶρα θεραπευιδῶν τρόπον προσφέρουσιν οἷα δεσπότη τῷ λογισμῷ, παράκλητον ἐπαγόμεναι πειθῶ περὶ τοῦ μηδὲν ἀπώσασθαι τὸ παράπαν· ὁ δ' αὐτίκα δελεασθεὶς ὑπήκοος ἀνθ' ἡγεμόνος καὶ δούλος ἀντὶ δεσπότητος καὶ ἀντὶ πολίτου φυγὰς καὶ θνητὸς ἀντ' ἀθανάτου γίνεται. **166.** συνόλωσ γὰρ οὐκ ἀγνοητέον ὅτι οἷα ἑταίρις καὶ μαχλὰς οὔσα ἡδονὴ γλίχεται τυχεῖν ἐραστοῦ καὶ μαστροποῦς ἀναζητεῖ, δι' ὧν τοῦτον ἀγκιστρεύεται· μαστροπεύουσι δ' αὐτῇ καὶ προξενούσι τὸν ἐρῶντα αἰσθήσεις, ἃς δελεάσασα ῥαδίως ὑπηγάγετο τὸν νοῦν, ᾧ τὰ φανέντα ἐκτὸς εἰσὼ κομίζουσαι διαγγέλλουσι καὶ ἐπιδείκνυνται, τοὺς τύπους ἐκάστων ἐνσφραγιζόμεναι καὶ τὸ ὅμοιον ἐνεργαζόμεναι πάθος· κηρῷ γὰρ εὐκὼς δέχεται τὰς διὰ τῶν αἰσθήσεων φαντασίας, αἷς τὰ σώματα καταλαμβάνει δι' αὐτοῦ μὴ δυνάμενος, καθάπερ εἶπον ἤδη.

LX

167. Τὰ δ' ἐπίχειρα τῆς ἡδονῆς εὐθύς εὗραντο οἱ πρῶτοι γενόμενοι δούλοι χαλεποῦ καὶ δυσιάτου πάθους· ἢ μὲν γυνὴ σφοδρὰς ἀνίας ἐνδεξαμένη τὰς ἐν ὠδίσι καὶ τὰς παρὰ τὸν ἄλλον βίον λύπας

ἐπαλλήλους καὶ μάλιστα τὰς ἐπὶ τέκνοις γεννωμένοις καὶ τρεφομένοις καὶ νοσοῦσι καὶ ὑγιαίνουνσι καὶ εὐτυχοῦσι καὶ ἀτυχοῦσιν, εἴτ' ἀφαίρεσιν ἐλευθερίας καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ συνόντος ἀνδρὸς δεσποτείαν, οὗ τοῖς ἐπιτάγμασι πειθαρχεῖν ἀναγκαῖον· ὁ δ' ἀνὴρ ἐν μέρει πόνους καὶ ταλαιπωρίας καὶ συνεχεῖς ἰδρώτας ἕνεκα πορισμοῦ τῶν ἀναγκαίων καὶ στέρησιν μὲν τῶν αὐτομάτων ἀγαθῶν, ἅπερ ἐδιδάχθη φέρειν ἢ γῆ δίχα γεωργικῆς ἐπιστήμης, ἀτρύτων δὲ μετουσίαν καμάτων εἰς ζήτησιν βίου καὶ τροφῆς ὑπὲρ τοῦ μὴ λιμῶ παραπολέσθαι. **168.** οἶμαι γὰρ ἂν ὥσπερ ἥλιον καὶ σελήνην ἀεὶ φωσφορεῖν ἅπαξ κελευσθέντας ἅμα τῇ πρώτῃ γενέσει τοῦ παντός καὶ τὸ θεῖον πρόσταγμα διατηρεῖν οὐδενὸς ἑτέρου χάριν ἢ ὅτι ἰ τῶν ὄρων οὐρανοῦ μακρὰν κακία πεφυγάδευται, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ τῆς γῆς τὴν βαθεῖαν καὶ καρποφόρον ἄνευ τέχνης καὶ συμπράξεως γεωπόνων ἀνδρῶν φέρειν ἂν πολλὴν ἀφθονίαν κατὰ τὰς ἐτησίους ὥρας· νυνὶ δὲ αἱ ἀέναοι πηγαὶ τῶν τοῦ θεοῦ χαρίτων ἐπεσκέθησαν, ὅτε ἤρξατο κακία τὰς ἀρετὰς παρευμερεῖν, ἵνα μὴ ὡς ἀναξίοις χορηγῶσιν. **169.** ἔδει μὲν οὖν τὸ τῶν ἀνθρώπων γένος, εἰ τὴν ἀρμόττουσαν ἔμελλε δίκην ὑπομένειν, ἠφανίσθαι διὰ τὴν πρὸς τὸν εὐεργέτην καὶ σωτῆρα θεὸν ἀχαριστίαν· ὁ δ' ἄτε τὴν φύσιν ἕλωσ οἶκτον λαβὼν ἐμετρίασε τὴν τιμωρίαν, τὸ μὲν γένος ἐάσας διαμένειν, τὰς δὲ τροφὰς οὐκέθ' ὁμοίως ἐξ ἐτοίμου παρασχών, ἵνα μὴ δυοὶ κακοῖς ἀργία καὶ κόρῳ χρώμενοι πλημμελῶσι καὶ ὑβρίζωσι.

LXI

170. Τοιοῦτος μὲν ὁ βίος τῶν ἐν ἀρχῇ μὲν ἀκακία καὶ ἀπλότῃ χρωμένων, αὐθις δὲ κακίαν ἀντ' ἀρετῆς προτιμώντων [ὧν ἄξιον ἀπέχεσθαι]. διὰ δὲ τῆς λεχθείσης κοσμοποιίας πολλὰ μὲν καὶ ἄλλα ἡμᾶς ἀναδιδάσκει, πέντε δὲ τὰ κάλλιστα καὶ πάντων ἄριστα· πρῶτον μὲν ὅτι ἔστι τὸ θεῖον καὶ ὑπάρχει, διὰ τοὺς ἀθεοὺς, ὧν οἱ μὲν ἐνεδοίασαν ἐπαμφοτερίζαντες περὶ τῆς ὑπάρξεως αὐτοῦ, οἱ δὲ τολμηρότεροι καὶ κατεθρασύναντο φάμενοι μηδ' ὅλως εἶναι, λέγεσθαι δ' αὐτὸ μόνον πρὸς ἀνθρώπων πλάσμασι μυθικοῖς ἐπισκιασάντων τὴν ἀλήθειαν· **171.** δεῦτερον δ' ὅτι θεὸς εἷς ἔστι, διὰ τοὺς εἰσηγητὰς τῆς πολυθεοῦ δόξης, οἱ οὐκ ἐρυθριῶσι τὴν φαυλοτάτην τῶν κακοπολιτειῶν ὀχλοκρατίαν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν μετοικίζοντες· τρίτον δ' ὡς ἤδη λέλεκται ὅτι γενητὸς ὁ κόσμος, διὰ τοὺς οἰομένους αὐτὸν ἀγένητον καὶ αἰδίων εἶναι, οἱ πλέον οὐδὲν ἀπονέμουσι θεῶ· τέταρτον δ' ὅτι καὶ εἷς ἔστιν ὁ κόσμος, ἐπειδὴ καὶ εἷς ὁ δημιουργὸς <ὁ> ἐξομοιώσας αὐτῷ κατὰ τὴν μόνωσιν τὸ ἔργον, ὃς ἀπάσῃ κατεχρήσατο τῇ ὕλῃ εἰς τὴν τοῦ ὅλου γένεσιν· ὅλον γὰρ οὐκ ἂν ἦν, εἰ μὴ ἐξ ὅλων ἐπάγη καὶ συνέστη τῶν μερῶν· εἰσὶ γὰρ οἱ πλείους ὑπολαμβάνοντες εἶναι κόσμους, οἱ δὲ καὶ ἀπείρους, ἄπειροι καὶ ἀνεπιστήμονες αὐτοὶ πρὸς ἀλήθειαν ὄντες ὧν καλὸν ἐπιστήμην ἔχουσιν· πέμπτον δ' ὅτι καὶ προνοεῖ τοῦ κόσμου ὁ θεός· ἐπιμελεῖσθαι γὰρ ἀεὶ τὸ πεπονηκὸς τοῦ γενομένου φύσεως νόμοις καὶ θεσμοῖς ἀναγκαῖον, καθ' οὓς καὶ γονεῖς τέκνων ἰ προμηθοῦνται. **172.** ὁ δὲ ταῦτα μὴ ἀκοῆ μᾶλλον ἢ διανοίᾳ προμαθὼν καὶ ἐν τῇ αὐτοῦ ψυχῇ σφραγισάμενος θαυμάσια καὶ περιμάχητα εἶδη, καὶ ὅτι ἔστι καὶ ὑπάρχει θεὸς καὶ ὅτι εἷς ὁ ὧν ὄντως ἔστι καὶ ὅτι πεποίηκε τὸν κόσμον καὶ πεποίηκεν ἕνα, ὡς ἐλέχθη, κατὰ τὴν μόνωσιν ἐξομοιώσας ἑαυτῷ καὶ ὅτι ἀεὶ προνοεῖ τοῦ γεγονότος, μακαρίαν καὶ εὐδαίμονα ζωὴν βιώσεται δόγμασιν εὐσεβείας καὶ ὁσιότητος χαραχθεῖς.